

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS

1961
1. ÉVF.

1

SZÁM

BUDAPEST

A Z O R V O S I K Ö N Y V T Á R O S

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs
Központ Szervezési és Módszertani Csoport Tájékoztatója

1961

1. évfolyam

1. szám

XX

T A R T A L O M

oldal

SZÉKELY Sándor:	Beköszöntő.....	3
SEBESTYÉN Géza:	A hálózat útján.....	6
SZÉKELY Sándor:	Létrejött az Országos Orvostudományi Könyvtár.....	10
BERECZKY László:	A magyar könyvtárügy.....	20
PÁLFY Gyula:	A Szegedi Orvostudományi Egyetem Könyvtára mint hálózati alközpont...	31
DÖRNYEI Sándor:	A magyar orvosi bibliográfia megva- lósításáról.....	44

A k ö n y v t á r i m u n k a k é r d é s e i

Utmutató az általános (területi) kórházak könyvtári szakrendeszerének használatához.....	49
---	----

S z e m l e

KUKÁN Géza:	Tájékoztató a "Biological Abstracts"-ról.....	61
SZEPESI Zoltánné:	Negyven éves a Moszkvai Központi Or- vostudományi Könyvtár.....	66
DÖRNYEI Sándor:	Orvosi könyvtárak a régi és a mai Lengyelországban.....	68
SZEPESI Zoltánné:	Orvosi könyvtárak Jugoszláviában....	70
DÖRNYEI Sándorné:	A Göteborgi Egyetem új orvostudomá- nyai könyvtára.....	72

K ö z l e m é n y e k - h i r e k	74
---	----

Első számunk munkatársai:

dr. SZÉKELY SÁNDOR az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ igazgatója, dr. SEBESTYÉN GÉZA az Országos Széchényi Könyvtár h. főigazgatója, BERECHZKY LÁSZLÓ az OSzK Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa, PÁLFY GYULA a Szegedi Orvostudományi Egyetem Könyvtárának vezetője, dr. DÖRNYEI SANDOR az Országos Orvostudományi Könyvtár munkatársa, KUKÁN GÉZA a Szegedi Orvostudományi Egyetem Könyvtárának munkatársa, dr. SZEPESI ZOLTÁNNÉ az Országos Orvostudományi Könyvtár munkatársa, dr. DÖRNYEI SÁNDORNÉ az OOK Szervezési és Módszertani Csoport vezetője.

BEKÖSZÖNTŐ

Utajára indul most "Az Orvosi Könyvtáros". Mégsem tekinthető azonban egészen új vállalkozásnak, hiszen 1956-ban az Orvostudományi Dokumentációs Központ kiadásában hasonló rendeltetésű kiadvány, az "Orvosi Könyvtárügyi Szemle" két száma már napvilágot látott. 1956 tavaszán jelent meg a Népköztársaság Elnöki Tanácsánaka rendelete a könyvtárügy szabályozásáról, és ez a rendelet az orvosi szakkönyvtárak területén is fejlődésre ösztönzött. Az akkori kezdeti fellendülés egyik jeleként jelent meg az "Orvosi Könyvtárügyi Szemle". Az a fellendülés azonban rövid ideig tartott, az ellenforradalmi események a könyvtárügy terén is átmenetileg meggátolták a fejlődést. Csak négy év multán kerülhetett sor arra, hogy az akkoriban megkezdett, az egész országra kiterjedő tevékenységet folytassuk, - illetve újra kezdjük. Ezuttal talán szilárdabb alapokon, átgondoltabban, a tervek gyakorlati megvalósításának realisabb feltételei között.

Mi volt az "Orvosi Könyvtárügyi Szemle" célkitűzése? A következőképpen határozta ezt meg az első szám bevezetője: "Feladata: Ismertetni az orvosi könyvtárügy helyzetét, képet adni a könyvtártechnika haladásáról, ismertetni a könyvtár-tudomány bennünket közelebből érintő külföldi irodalmát, módszertani tájékoztatást és segítséget nyújtani az eddig elszigetelten működő könyvtárosainknak, elősegíteni a könyv-

tárközi együttműködést, kölcsönzést, duplumcsereakciókat és általában a könyvtári anyag racionálisabb felhasználását."

Ezeket a célkitűzéseket - mutatis mutandis - mi is, ma is aláírhatjuk. Az előttünk álló időszerű feladatoknak megfelelően természetesen a felsoroltak közül egyiket-másikat előtérbe kell helyezni. Most például, amikor a könyvtári hálózat munkájának koordinálása, az egységes és korszerű munkamódszerek kialakítása és elterjesztése a fő feladat, nyilvánvaló, hogy a szervező és a módszertani munkával kapcsolatos kérdések kapnak majd nagyobb helyet e kiadványban. Azonban nem szabad elhanyagolnunk a többi problémát sem. És ami a legfontosabb: azzal kell foglalkoznunk, ami a könyvtárosaink munkássága, képzése és továbbképzése, érdeklődésének a kielégítése szempontjából a legfontosabb és a legidősebb.

Ez utóbbi sokrétű probléma csak úgy oldható meg, ha "Az Orvosi Könyvtáros" be tudja vonni munkájába az orvostudomány könyvtári hálózatában működő könyvtárosokat. Elég messze van még az az idő, amikor majd "Az Orvosi Könyvtáros" szerkesztői elmondhatják: jól ismerjük az országban folyó munkát. És akármilyen jól megismerjük is majd e munkát, egyre új és újabb problémák bukkannak majd fel, hiszen ez minden tevékenységgel így van. A hálózatban működő könyvtárosok segítségét sohasem nélkülözhetjük, de különösen nagy szükségünk van rá most, kezdetben.

Felkérjük tehát olvasóinkat: működjenek közre "Az Orvosi Könyvtáros" szerkesztésében. Az első szám elolvasása után írják meg elgondolásaikat, javaslataikat. Irjanak szakmai

problémaikról, hiszen "Az Orvosi Könyvtáros"-t az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ szervezési-módszertani csoportja készíti éppen az elsorolt feladatok megoldása céljából. A szervezési-módszertani csoport a szakmai problémákra rövid uton válaszol és a közérdekűekről e kiadvány további számaiban is hirt ad.

Legyen tehát "Az Orvosi Könyvtáros" valamennyiünk szócsöve
- minden orvosi könyvtáros orgánuma.

dr. S z é k e l y Sándor

A HÁLÓZAT UTJÁN

A "könyvtári törvény" (az 1956.évi 5. sz. tvr.) könyvtári szervezetünk alapjává a hálózati elvet tette, amikor kimondta a következőket: "Az azonos feladatkörű közkönyvtárak egységes szervezete a könyvtári hálózat, amelyben a könyvtári szakirányítást az erre kijelölt központi könyvtár végzi." Ilyen hálózat az orvosi könyvtárak együttese is. A törvénynek ez a szerényen fogalmazott mondata nagy távlatokat nyit meg a múlt felé is, a jövő felé is.

A könyvtári hálózat szükségessége

Ami a múltat illeti, az ötlik rögtön eszünkbe, hogy az utolsó 100 - 150 esztendő fejlődése lényeges eltolódásokat eredményezett munkánk feltételeit és jellegét illetően. Ez idő alatt szélesedett ki szinte átfoghatatlan méretűre a világ könyv- és folyóirattermése. Pár számadat ennek érzékeltetésére: ma a világ évi könyvtermése több mint 200.000 mű, a folyóiratok és egyéb időszak kiadványok száma meghaladja a 80.000-et. De nemcsak a méretek a jellemzők. Ebben a korszakban ment végbe a tudományok hallatlan speciálizálódása, a régén felbontatlan tudományegységek részekre válása, majd a részek további ágakra, alágazatokra való hasadása. Kitűnő példa erre a folyamatra az orvostudomány fejlődése is. Termé -

szetesen minden önállósult, speciális kutatási terület ontja a maga külön publikációit.

A tudományban és tudományos termelésben végbement változásnak a következő könyvtári konzekvenciái jelentkeztek. Az egyes speciális kutatási területeknek megfelelően külön kis könyvtárak szerveződtek, most már nem az egész terület anyagának, hanem csak a speciális ágazat irodalmának gondozására. Ezekben a speciális gyűjteményekben sajátos, az anyaghoz igazodó módszerek alakultak ki. Így a kutató, a szakember abban a helyzetben volt, hogy a neki szükséges irodalmat közvetlen közelben (s megfelelően kezelve) találta meg. Csak - hogy ugyanez másrészt az anyag elaprózódását is jelentette, az irodalom határfoka kevesbedett is azzal, hogy sok gyűjteményre forgácsolódott szét. Az új helyzetben sok könyvről nem lehetett tudni, hogy megvan-e valahol, s ha igen, hol. Egyre többen panaszkodtak, hogy a könyvtárak egész sorát kell végiglátogatni, s néha még a körséta is eredménytelen. Mind többen sürgették a rendezést, az összefogást. Különös sullyal esett itt latba a különféle határterületek gondozásának kérdése.

A régi megoldáshoz nem lehetett visszatérni, a régi általános könyvtár, amely egy épületben mindent nyújtott, ma már nem valósítható meg. A sok szakkönyvtár különállását vitatni sem lehet. Ugyanakkor azonban gondoskodni kell arról, hogy a könyvtárak szolgáltatásait összefogjuk, valamilyen központi helyen eligazítsuk a keresőt s az anarchikus fejlődést a tervszerű munka eredményességével váltsuk fel.

Itt van a hálózati rendszer gyökere. A hálózat egység a sok-

féleségben, a speciálizálódás mellett az együttműködés biztosítása.

Mit várhatunk a hálózattól?

A hálózati szervezet szükségességét ma már az egész világon látják, ennek a kérdésnek világszerte nagy irodalma van. Míg azonban a tőkés államokban számos akadályba ütközik megvalósítása, a szocialista államokban ez rohamléptekben halad előre. Azt hiszem, nyugodtan meg is állapíthatjuk, hogy a szocialista társadalom szerkezetének területünkön ez a szervezési forma felel meg.

A hálózati szervezetnek a legfontosabb előnyei a következők:

1. Tervszerű szerep-, illetőleg munkamegosztást tesz lehetővé a könyvtárak között. A könyvtárak specializálódása nagyon drága dolog, ha anarchisztikusan történik, hiszen az egymástól független könyvtáraknál átfedések éppugy jelentkeznek, mint hézagok. A hálózatban meg lehet valósítani a gyűjtőköri összehangolást, hogy a szakirodalom egésze megtalálható legyen valamely intézményben.

2. Áttekintést nyerünk az egész összefüggő terület munkája, lehetőségei felett. A központi katalógus, a központi folyóiratjegyzék, a hasonló vállalkozások mind azt célozzák, hogy az anyag ne maradjon elszigetelt. A szocialista könyvtári hálózatban az a helyzet, hogy bárhol lép be valaki ennek a rendszerébe, sohasem csak a közvetlenül előtte levő kis könyvtár anyaga, hanem az egész hálózat állománya áll

a rendelkezésére. Mintha nem is lennének külön-külön könyvtárak, hanem egyetlen nagy könyvtár lenne, amely mindenütt elérhető.

3. A központ számos - nem utolsósorban technikai - segítségét tud nyújtani a tagkönyvtáraknak. A kis könyvtárak méretei sokszor nem is teszik lehetővé, hogy azokat az eszközöket beszerezzék, amelyek a színvonalas működéshez szükségesek (mikrofilm stb.).

4. A hálózat egységes munkamódszereket teremt és ennek mind a könyvtárosok, mind az olvasók szempontjából igen nagy jelentősége van. A könyvtáros egy másik könyvtárban is bármikor munkába állhat, nem kell a tanulást megint előlről kezdenie. De az olvasó is, ha egyszer megtanulta, hogyan kell eligazodnia egy könyvtárban, tud tájékozódni a többiben is. Ugyanazt a katalógust találja egyebütt is, amelyet már megszokott. Emellett az egységes eljárás ad lehetőséget arra, hogy a központi intézmények minden könyvtár számára dolgozhassanak.

Az orvosi könyvtárak most léptek rá az egységbeszerveződés útjára. Ennek a "most"-nak azonban megvan az a nagy haszna, hogy már számos tanulság áll rendelkezésükre. A másik le nem becslhető pozitívum, hogy egy tárca keretébe tartozik az egész hálózat. Mindenki csak azt kívánja, hogy felhasználva a kooperáció gazdag lehetőségeit, minél nagyobb eredményeket érjenek el s a magyar könyvtárügy mintahálózatává váljanak.

dr. S e b e s t y é n Géza

LÉTREJÖTT AZ ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR

A szocialista társadalom egyik alapvető törvénye a tervszerűség. Számunkra egészen nyilvánvaló, hogy a tervszerű, egybehangolt tevékenység nagyobb eredményt hoz mint a tervszerületlenül folyó munka. Vonatkozik ez a termelő tevékenységre, ahol is egy iparághoz tartozó üzemek felosztják egymás között a feladatokat és kölcsönösen segítik egymást a végrehajításban, de vonatkozik a szellemi, tudományos, kulturális munkára is.

Ami a könyvtárügyet illeti: a tervszerűség, az egyes szakterületek könyvtárainak egyetlen hálózathoz szervezése, a hálózatok közötti együttműködés megteremtése nagymértékben hozzájárulhat ahhoz, hogy a könyvtárak jobban végezhessek munkájukat, színvonalasabban oldhassák meg feladataikat. Mi ez a feladat? A könyvtárakban felhalmozódó "anyagilag tudásnak", a könyveknek, folyóiratoknak és más hasonló dokumentumoknak az olvasókhoz, a művelődésre, tudásra szomjazó nagyközönséghez való juttatása. Az olvasók igénylik a tudást jelentő kiadványokat, és ez az igény a szocializmus építése során egyre fokozódik. A fokozódó igények kielégítése nem egyszerű feladat és ha könyvtáraink munkamódszerében nem térünk át a tervszerűségre, a szervezettség magasabb formáira, az igényeket nem is lehet kielégíteni.

Kormányzatunk ezért 1956-ban törvényerejű rendeletet adott

ki (az 1956. évi 5. számú törvényerejű rendelet), amely lerakta a könyvtári munka tervszerű és szervezett tevékenységének alapját. E rendelet végrehajtási utasítása (az 1018/1956. számú minisztertanácsi határozat) a tervszerű és szervezett könyvtári munka megindítására létrehozta a könyvtári hálózatokat, többek között az orvostudományi könyvtári hálózatot is.

Az Országos Orvostudományi Könyvtár létrejöttének előzményei

Az 1956. március 9-én kiadott 1018/1956 sz. minisztertanácsi határozat az orvostudományi könyvtári hálózat központjául a "Budapesti Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára" néven új szerv kialakítását rendelte el. Ez a központi szerv a Budapesti Orvostudományi Egyetem könyvtárának, az Orvostudományi Dokumentációs Központnak és az Országos Orvostörténeti Könyvtárnak az egyesítéséből alakult volna meg. Már a határozat megjelenését követő időben kiderült, hogy ezen elgondolás végrehajtása nagy nehézségekbe ütközik, hogy csak egyet említsünk: nem állt rendelkezésre olyan helyiség, amelyben e három intézményt egyesíteni lehetett volna. Az ellenforradalmi események azután átmenetileg háttérbe szorították az orvosi könyvtárügy rendezésével kapcsolatos lehetőségeket és csak miután politikai és gazdasági konszolidációs időszak következett be, tűzhattük ismét napirendre az orvostudományi könyvtárhálózat létrehozásának ügyét.

Az illetékes szakemberek előtt már akkor nyilvánvalóvá vált, hogy az országos könyvtárat nem az eredeti elgondolás alapján kell létrehozni. Kidolgozták egy új szervezeti megoldás körvonalait, amely eltér az 1018/1956. számú határozatban foglaltaktól. A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány határozata, amely az újonnan kidolgozott elgondolás szerint módosítja az 1018/1956. számú kormányhatározatot 1960. június 1-én jelent meg. Ez a függelékben közölt 1010/1960. (VI.1.) számú kormányhatározat. Amint ebben a határozatban olvasható az orvostudományi hálózat központjául az Orvostudományi Dokumentációs Központ szervezetét kell kifejleszteni, a Budapesti Orvostudományi Egyetem Könyvtára valamint az Országos

Orvostörténeti Könyvtár pedig mint a központ alá rendelt, a hálózathoz tartozó könyvtárak működnek tovább. Az 1010/1956. számú kormányhatározat továbbra is fenntartja az Országos Orvostörténeti Könyvtár egy későbbi időpontban bekövetkező egyesítésének lehetőségét.

Az ily módon kialakítandó hálózati központ neve: Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ (OOK). Az új elnevezésben is kifejezésre jut az a korszerű könyvtártudományi elv, hogy a könyvtári és dokumentációs munka irányítása egységes szervezet keretében történjék.

Az alaprendelet végrehajtása tárgyában kiadott rendelet (a függelékben közölt 24/1960. / Eü. közlöny 13. sz. / Eü. M. számú utasítás az orvostudományi könyvtári hálózatról) előírja az OOK létrehozásával és működésével kapcsolatos legfontosabb tennivalókat.

Az alábbiakban az e rendeletben foglalt problémákról szó-lunk, hiszen az előttünk álló időszak egész tevékenységét ez határozza meg. Ismeretük nélkül nem tájékozódhatunk az orvosi könyvtárügy területén.

A könyvtár

Mindenki előtt világos, hogy az országos feladatokat végző és irányító könyvtári központ nem létezhet jelentős állományt magában foglaló könyvtár nélkül. Az Orvostudományi Dokumentációs Központnak - amely az irányító központtá, az OOK-vá alakult át - ilyen könyvtára nincs. Létesít-sünk-e egy új, hatalmas könyvtárat? Ez a probléma sokat foglalkoztatta azokat a szakembereket, akik az OOK kialakításának az elveivel foglalkoztak. Egy ilyen könyvtár létrehozása hatalmas anyagi áldozatokkal jár. De szükség van-e a nagy anyagi áldozatokra?

A 24/1960. Eü. M. számú utasítást előkészítő bizottság véleménye szerint erre ~~nincs~~ is szükség. A könyvtár problémája megoldható oly módon, hogy az OOK és a Budapesti Orvostudományi Egyetem Könyvtára (amely hazánk legnagyobb orvostudo-

mányi könyvtára) között megfelelő együttműködést kell kiépíteni. És erre már csak azért is meg van a lehetőség, mert az egyetemi könyvtár az 1010/1960. számú kormányrendelet értelmében az OOK szakmai irányítása alá került.

Nincs tehát új könyvtár alapítására szükség, hanem az OOK és a budapesti egyetemi könyvtár könyv- és folyóiratállományát közösen kell kezelni, használni, fejleszteni. A Budapesti Orvostudományi Egyetem Könyvtára tehát egyben az OOK Könyvtári bázisa. Ezt az elvet szögezi le az egészségügyi miniszter utasításának 1. §-a a 2. bekezdésben.

Ez a megoldás egyébként igen kedvező a Budapesti Orvostudományi Egyetem számára is, hiszen a közös kezelésben működtetett könyvtára ezentul az OOK anyagi eszközeinek a felhasználásával is gyarapodik és e gyarapodás elsődleges "haszonélvezője" maga az egyetem.

A feladatok

Az OOK rendkívül sokrétű, a könyvtári és dokumentációs munka egész területét átfogó feladatait a 24/1960. számú Eü. M. rendelet 2. §-a határozza meg. Nem célunk e feladatok mindegyikét részletezni, de még csak vázlatosan bemutatni sem. Egy-két fontos problémakört ragadunk csak ki ezuttal, azokat, amelyek a kezdeti időszak problémái. A 2. §-ban foglalt feladatok folyamatos és egyre teljesebb végrehajtása állandó munka, amelyről e kiadvány hasábjain gyakorta esik majd még szó.

A 2. § 1. pontja az 1018/1956. számú minisztertanácsi alaprendeletre hivatkozik. (A hivatkozott pontot zárójelben beiktattuk a függelékben közölt Eü.M. rendelet szövegébe.)

Az alaprendelet idézett pontja az első helyen említi a hálózati könyvtárak állományfejlesztésének az összehangolását, koordinálását. A külföldi könyvek és folyóiratok tekintetében ezt a munkát eddig az Egészségügyi Tudományos Tanács (ETT) végezte. Az egyéb (hazai anyag, külföldi cseretevé - kenység stb.) fejlesztési tevékenység, lehetőségek és módszerek lényegében irányítás nélkül folytak. Az egész feladat most az OOK hatáskörébe kerül.

Mi az irányítás, az összehangolás jelentősége e téren? Az adott anyagi lehetőségek jobb felhasználását biztosítja elsősorban az összehangolás. Nem csak arról van szó, hogy takarékoskodjunk, vagyis akadályozzuk meg, hogy egy-egy igen drága külföldi folyóiratból fölösleges rendelések történjenek, hanem arról is, hogy ahová szükséges, valóban eljussanak a külföldi folyóiratok, ill. könyvek.

Az állománygyarapítás irányításában a fő szempont a felhasználás. A könyvtáraknak nem az a céljuk, hogy "gyűjtögesse - nek" és a polcaikon porosodjanak az értékes könyvek és folyóiratok. Nyilvánvaló, hogy tervszerűen gondoskodni kell arról, hogy ahol nagyobb az igény, a szükséglet, ahol fokozottabb a használat - oda több is jusson. A tervszerű állománygyarapítás módszereinek a kidolgozása és bevezetése természetesen ugyancsak évek munkája, a tapasztalatok feldolgozása és alkalmazása során történik majd meg.

A 11. pont f/ bekezdése a könyvtárosok szakképzéséről és továbbképzéséről szól. A Művelődésügyi Minisztérium - szakfelügyeleti szervünk - részéről nagy bizalom nyilvánult meg az OOK irányában, amikor máris, alig néhány hónappal a megalakulás után tankönyvtári feladatokkal bízta meg. Szeptemberben meg is indult az OOK-ban a kétéves, középfoku könyvtárosképző tanfolyam. 1961-ben kétéves levelező tanfolyam is indul, amely ugyancsak középfoku képesítést ad majd. Vidéken működő könyvtárosainkat erre a tanfolyamra hívjuk majd, hiszen mindenkinek, aki könyvtárat vezet - akár teljes, akár részleges foglalkoztatottság formájában - el kell végeznie a középfoku tanfolyamot, hogy a megfelelő szakismereteket elsajátítsa.

A 24/1960. számú egészségügyi miniszteri rendelet 2. §-a felsorolja azokat a feladatokat, amelyek a könyvtári alaprendeleten kívül még elvégzendők. Ezek közül csak egyet e-

melünk ki, amely a hálózathoz tartozó tagkönyvtárakat bizonyára különösen érdekli. Ez a feladatkör a 2. § 2. pontjának d/ bekezdésében említett tevékenység: a duplumcsere akció megszervezése. Minden könyvtáros tudja, milyen fontos munka, feladat ez. És azt is tudja, hogy nem is olyan egyszerű. Az Orvostudományi Dokumentációs Központ 1956-ban megkísérelte egy duplumcsere akció megindítását - kevés sikerrel. Most, nagyobb szervezettséggel és kitartással, reméljük, több sikert érünk majd el. Az első jegyzékek már utjukra indultak és megkezdtük a további duplumanyag szervezett feldolgozását is.

A hálózati szervezet alapelvei

Az orvostudományi könyvtári hálózat szervezeti felépítését az egészségügyi miniszter rendeletének 5. §-a határozza meg nagy vonalakban. Eszerint az OOK alá alközpontok tartoznak, ezeken keresztül érvényesül az OOK irányító munkája az Egészségügyi Minisztérium főfelügyelete alá tartozó valamennyi könyvtára.

Hálózati alközpontok: az orvostudományi egyetemek könyvtárai (4); az OKI könyvtára; a megyei vezető kórházak könyvtárai (19); a budapesti vezető kórházak könyvtárai (4); hálózati alközponti szinten működik a hálózatban az Országos Orvostörténeti Könyvtár is. Összesen tehát 29 alközpont van.

A hálózati szervezettségben a területi elvet tartjuk szem előtt. Eszerint az egyetemi, megyei és fővárosi vezető kórházak területéhez, szervezetéhez tartozó egészségügyi intézmények könyvtárait a területileg illetékes alközpont irányítja közvetlenül. Csak egy kivétel van: a KÖJÁL hálózat, amelynek a központja az OKI könyvtára. Ez tehát azt jelenti, hogy egy megyében például a megyei kórház könyvtára irányítja a

megyében működő egyézségügyi intézmények könyvtárait. (Kivéve természetesen a már említett KÖJÁL könyvtárakat és az egyetemekhez tartozó intézetek könyvtárait.)

Az Országos Orvostörténeti Könyvtárnak mint alközpontnak a működése az egész országra kiterjed: feladatát a rendelet 2. § 2. pontjának e/ bekezdése határozza meg (az értékes, ritka könyvek és egyéb dokumentumok megóvásának biztosítása).

Igen fontos a rendeletnek azon megállapítása, hogy az OOK a hálózathoz tartozó könyvtárakat az alközpontok útján irányítja. Ebből ugyanis az következik, hogy az irányító tevékenységet decentralizáljuk. Az alközpontoknak lesz a feladata, hogy például - az előbbi részben említett - állománygyarapítást összehangolják. Az alközpontok fokozatosan gazdasági lesznek az egész területük könyvtárügyének.

Néhány szó a szakkönyvtárakról

Az orvosi könyvtárügy fellendítése, színvonalának emelése a legnagyobb mértékben a szakkönyvtárakon, a hálózat tagkönyvtárain múlik. Ezek a könyvtárak képezik ugyanis a legszélesebb szervezetet (felmérésünk szerint majdnem 400 szakkönyvtárunk van), ezek állnak a legközvetlenebb kapcsolatban a gyakorló orvosokkal. Ez az a terület, ahol a legnagyobb előrehaladást kell elérnünk. Mert a vezető kórházakban és az egyetemi intézményekben működő orvosok könyv- és folyóirat-ellátása sokkal inkább tekinthető megoldottnak, mint a területi betegellátásban működő orvosoké - pedig ezek vannak többen.

A könyvtári munkának az a fő célja, hogy szoros együttműködésben az orvosok szakképzését és továbbképzését szolgáló tevékenységgel, hogy úgy mondjuk, megadja az alapot a szak- és továbbképzéshez. A szak- és továbbképzés nem képzelhető el az orvostudományi irodalom széleskörű felhasználása, tanulmányozása nélkül. Ezt az irodalmat pedig a szakkönyvtárainknak kell az orvosok kezébe juttatni. Ezért valamennyi szakkönyvtár legfontosabb feladata a "kifelé fordulás", vagyis, hogy a könyv- és folyóiratállományt ne csak annak az intézménynek az orvosai használják, amelyikben a könyvtár működik, hanem mindazok az orvosok, akik az intézmény hatósugarában a területen működnek.

A szakkönyvtáraknak tehát egyre fokozódó kölcsönző tevékenységet kell végezniök és meg kell szervezniök a helyben olvasás lehetőségeit is, elsősorban a folyóiratok helyben olvasásának a biztosítását. Tudjuk, hogy az igényeket is fel kell ébreszteni, bizonyos azonban, hogy a könyvtári munka színvonalának az emelkedésével párhuzamosan az orvosok olvasás-igénye is erőteljes ütemben növekszik majd. A növekvő igényeket hamarosan bizonyára a könyvtárközi kölcsönzés kiszélesítésével lehet majd csak kielégíteni.

Mindez azt a feladatot állítja a szakkönyvtárak vezetői elé, hogy könyvtáraikat korszerűen szervezzék meg és igen rugalmasan, lendületesen működtessék. Ennek természetesen előfeltételei vannak és ezeket az előfeltételeket biztosítja a rendelet 6. §-a. Ez a paragrafus biztosítja az anyagi és a személyi feltételeket a jó könyvtári munkához - csak végre kell hajtani a rendelkezéseket. Tudjuk, hogy ez nem történhet meg az egyik napról a másikra. Vannak azonban olyan tényezők, amelyeket már most, az induláskor biztosítani lehet.

Könyvtáraink tulnyomó többségének az állománya és a forgalma jelenleg még nem indokolja a teljes munkaidőben dolgozó, függetlenített könyvtáros beállítását. A rendelet 6. §-ának 6. pontja azonban előírja, hogy ha nincs függetlenített könyvtáros, úgy az intézmény valamely, erre alkalmas dolgozóját kell megbízni a könyvtár kezelésével és részére a könyvtári munka végzésére megfelelő időt kell biztosítani. Ez minden könyvtárban azonnal megvalósítandó. Eddigi tapasztalataink azt mutatják, hogy az intézmények igazgatói megértik a könyvtári munka fontosságát - nincs tehát elvi akadály annak, hogy meghatározott heti vagy napi óraszám biztosításával könyvtárost állítsanak be.

A másik probléma a könyvtárak működéséhez szükséges anyagi fedezet biztosítása. Erre vonatkozóan a 6. § 2. pontja kimondja, hogy a könyvtárnak az intézmény költségvetésén belül kialakított külön költségvetés alapján kell működnie. Eddig a legtöbb intézményben a könyvtárnak nem volt külön költségvetése, a könyvtár szükségleteire az intézmények gazdasági hivatalai juttattak bizonyos összeget. Ennek a módszernek voltak bizonyos hátrányai. Voltak (és vannak) intézmények, ahol nagyon is kevés "jutott" a könyvtárnak, különösen ami a beruházásokat illeti. Ha kialakítjuk a könyvtár külön költségvetését, jobban biztosítható a tervszerű könyvtárfejlesztés, nem is beszélve arról, hogy a saját költségvetéssel gazdálkodó könyvtárosnak mennyire "megszilárdul" a helyzete, a tekintélye az intézményben.

Igen fontos a helyiség. A rendelet 6. §-ának 3. és 4. pontja írja elő, hogy milyen esetben kell külön helyiségről gondoskodni a könyvtár számára. Orvosi könyvtáraink jelenlegi fejlettségét tekintve, ez azt jelenti, hogy a rendelet mindössze néhány tucat intézményt kötelez külön könyvtárhelyiség berendezésére. A kisebb könyvtárak zavartalan működéséhez is szükség van azonban megfelelő helyiségre. Megkívánja ezt a zavartalan könyvtáros munka, a könyv- és folyóiratállomány védelme, és arra is számítani kell, hogy a helyben olvasás és a kölcsönző forgalom is hamarosan növekedni fog. Így tehát könyvtárosainknak arra kell törekedniük, hogy a kisebb könyvtárakat is alkalmas helyiségben helyezték el. Megfelel erre a célra az olyan helyiség is, amelyet időnként más célra is használnak: tanácskozási szoba vagy tanfolyamok céljára szolgáló helyiség. A könyv- és folyóiratállományt ez esetben természetesen zárható szekrényekben kell tartani, hiszen a könyvtáros anyagilag is felelős az állományért.

Végigtekintettük az orvostudományi könyvtári hálózat szervezésével és működésével kapcsolatos néhány problémát. Szándékosan nem szóltunk olyan, egyébként fontos munkaterületről mint amilyen a tudományos tájékoztatás, a dokumentáció, a bibliográfiai munka. Jelenleg a könyvtári munka szervezése és összehangozása áll az érdeklődés középpontjában, ezért elsősorban ezekkel a kérdésekkel foglalkoztunk. A továbbiakban sor kerül majd az egyéb problémák ismertetésére is.

Az itt felvetett problémák is bizonyára sok gondolatot ébresztenek olvasóinkban. Azzal a kéréssel fordulunk hozzájuk írják meg észrevételeiket, kérdéseiket - és tapasztalataikat, nehézségeiket is. Elsőrendű feladatunknak érezzük a tapasztalatcsere, a közvetlen kapcsolatok kialakítását.

dr. S z é k e l y Sándor

A MAGYAR KÖNYVTÁRÜGY

Az orvostudományi könyvtárak ténylegesen működő hálózattá szerveződésével nagyon sok eddig elszigetelten működő könyvtár került be az egységes magyar könyvtárügy vérkeringésébe. Ezek a könyvtárak becsülettel végezték munkájukat, de vajmi kevés kapcsolatuk volt a többi már hálózattá szerveződött könyvtárral, a könyvtárakat irányító országos szervekkel stb. Éppen ezért elengedhetetlenül fontos, hogy a különböző egészségügyi intézmények könyvtárosai átfogó képet kapjanak a magyar könyvtárügy jelenlegi szervezetéről.

A magyar könyvtárügy minden működő könyvtár, a könyvtárakat irányító és munkájukat összehangoló országos szervek és intézmények, a könyvtári szaksajtó, a könyvtárosképzés rendszere és a könyvtárosok társadalmi egyesületének összessége.

A könyvtárhálózat

Korunkban a társadalom egyre növekvő könyvtári igényeit az egymástól elszigetelt könyvtárak már nem tudják kielégíteni, erre csak a szervezetileg egységes, a feladatokat észszerűen megosztva ellátó könyvtárhálózat képes. A hálózatszervezés legfontosabb alapelve, hogy az egyes könyvtár olyan hálózatba tartozzék, ahol hasonló feladatkörű könyvtárakkal van együtt.

A könyvtári hálózat munkáját szakmai szempontból a hálózati központ fogja össze és irányítja. A nagyobb hálózatokban hálózati alközpontok is vannak, a hálózati központok ezeken keresztül irányítják a hálózatot. A hálózat tag-könyvtárai a hálózatba tartozó könyvtárak.

A hálózati központ feladatai lehetnek: az állománygyarapítás összehangolása és központi irányítása, központi feldolgozás, hálózati központi katalógus felállítása, a könyvtárközi kölcsönzés ellátása, a módszertani irányítás, a könyvtárosok továbbképzése. Természetesen nem minden hálózati központ látja el a felsorolt feladatok mindegyikét, ezek csak a legáltalánosabb lehetőségek.

A magyar könyvtárügy szerkezete

A magyar könyvtárügyben központi helyet foglal el legnagyobb könyvtárunk, az Országos Széchényi Könyvtár, Magyarország nemzeti könyvtára. Fő feladata minden magyarnyelvű, Magyarországon bármely nyelven megjelent és bárhonnan származó magyar vonatkozású sajtótermék gyűjtése, feltárása és megőrzése. (Gyűjtő tevékenysége egyre inkább kiterjed más dokumentumfajtákra is. Állománya közel három és félmillió könyvtári egység.) A Széchényi Könyvtár maga is végez kutatási és közművelődési feladatokat is. Ez teszi alkalmassá arra, hogy minden könyvtári hálózat számára központi szolgáltatásokat nyújtson, és elméleti, valamint módszertani szempontból irányítsa a magyar könyvtárakat.

Legfontosabb központi szolgáltatásai: a kötelezpéldányok szétosztása, a nemzeti csereközpont szerepének betöltése, a nemzeti tulajdonba került anyag elosztása, a központi cimleírás, a retrospektív és kurrens nemzeti bibliográfia

szerkesztése, az országos Központi Katalógus szerkesztése, a könyvtárközi kölcsönzés irányítása.

A nemzeti könyvtár elméleti és módszertani feladatát a könyvtár egyik főosztályaként működő Könyvtártudományi és Módszertani Központ látja el: szervezi és irányítja a könyvtártudományi kutatást, végzi a könyvtártudományi dokumentációt, Könyvtártudományi Szakkönyvtárában rendelkezésre bocsátja a hazai és külföldi könyvtári szakirodalmat, az összes könyvtári hálózatban irányítja a módszertani tevékenységet, szervezi és irányítja a könyvtárosok alap- és középfokú szakképzését valamint a továbbképzését.

A magyar könyvtárak nagy többsége tagja valamelyik hálózatnak. Ezeket a hálózatokat három nagy csoportra osztjuk: közművelődési, iskolai, valamint tudományos és szakkönyvtári hálózatok.

1. A közművelődési könyvtárhálózatok feladata a lakosság művelődési igényeinek könyvtári kielégítése. Két nagy csoportjuk a tanácsi és szakszervezeti közművelődési könyvtárhálózatok.

a/ A tanácsi könyvtárhálózatokba több mint 4000 könyvtár tartozik és 19 hálózatból áll, tehát minden megyében egy. Egy-egy hálózat központja a megyei könyvtár. Alközpontjai a járási könyvtárak, tagjai a városi, községi és gyermekkönyvtárak valamint a fiók könyvtárak és kölcsönzők. A könyvtárak fenntartója a területileg illetékes tanács.

A megyei könyvtárak legfontosabb feladatai: a megyeszékhely lakossága könyvtári szükségleteinek kielégítése, a könyvtárközi kölcsönzéssel, a tudományos könyvtárak szolgáltatásainak közvetítésével stb. a megye egész lakosságát segít kielégíteni, szakmai-módszertani szempontból segítik és összefogják a megye összes könyvtárát, bizonyos tudományos feladatokat is ellátnak (tájirodalom gyűjtése, feltárása).

A járási könyvtárak hálózati alközpontok, összekötő kapcsok a megyei könyvtárak és a falusi könyvtárak között.

A városi és községi könyvtárak feladata a helyi lakosság könyvtári ellátása.

A gyermekkönyvtárak az általános iskolások (6 - 14 év) sajátos könyvtári igényeit elégítik ki.

Fiókkönyvtárakat a jobb könyvtári ellátás érdekében a fenti könyvtárak közül bármelyik létrehozhat.

Könyvkölcsönzőknek nevezzük azokat a fiókkönyvtárakat, melyek nem érik el a könyvtárra nyilvánítás minimális feltételeit. (600 kötetes állomány, heti kétszeri 2 - 3 óras nyitvatartás, tiszteletdíjas könyvtáros stb.)

A fővárosi tanács közművelődési könyvtári hálózatát a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és kerületi könyvtárai alkotják. Lényegében ugyanaz a szerepe, mint megyei viszonylatban a megyei könyvtárnak és hálózatnak. Budapest területén 42 kerületi könyvtára, számos kölcsönzőállomása és két villamos mozgókönyvtára van.

b/ A szakszervezeti könyvtárhálózatok tagkönyvtárainak száma közel öt és félezer. Ezek a könyvtárak több kisebb hálózatot alkotnak, amelyeket részben a földrajzi elhelyezkedés alapján, részben szakmanként (szakszervezetenként) kapcsoltak össze. A hálózatok legfőbb irányítója a Szakszervezetek Országos Tanácsának kulturális és agitációs-propaganda osztálya.

A szakszervezeti könyvtárak fenntartói a szakszervezetek. Feladatuk az üzemi, hivatali, intézményi dolgozók közművelődési könyvtári igényeinek kielégítése a munkahelyen.

Vidéken, a tanácsi hálózathoz hasonlóan, 19 szakszervezeti könyvtárhálózat működik. Központjaik a Szakszervezetek Megyei Tanácsainak Szakmaközi Könyvtárai. Ezek a központi könyvtárak a különféle szakszervezetekhez tartozó könyvtárakat ellátják könyvállománnyal és szakmailag irányítják őket.

Budapesten az egyes szakszervezetek központi könyvtárai a hálózati központok. Tevékenységük megegyezik a megyei szakmaközi könyvtárakéval. Néhány szakszervezetnek a fő-

városban területi hatáskörű alközpontja is működik.

Nagyobb üzemekben, vidéken és Budapesten is, önálló könyvtárak működnek. Ezek a könyvtárak maguk végzik az állománygyarapítást és közvetlenül a szakszervezetek központjához tartoznak. (A szakszervezeti könyvtárhálózatok teljes kiépítése most folyik.)

A két nagy közművelődési könyvtárhálózat mellett még jónéhány kisebb közművelődési könyvtár is működik. Ilyenek: a termelőszövetkezetek, a kisipari szövetkezetek, a honvédség, a rendőrség könyvtárai.

2. Az iskolai könyvtárak hálózatába az általános iskolák, középiskolák és a felsőfoku tanító- és óvónőképző akadémiák könyvtárai tartoznak.

A hálózat központja az Országos Pedagógiai Könyvtár. Az iskolákban általában kétfajta könyvtár működik: a tanulói könyvtár, amely az iskolai kötelező és ajánlott irodalmat tartalmazza és a nevelői könyvtár, amely az oktatók szakkönyvtáraként működik.

3. A tudományos és szakkönyvtári hálózatok. A könyvtárak harmadik nagy csoportjának feladata a termelés, a kutatás és az oktatás segítése. Az egyes hálózatokba tartozó könyvtárakat azonos feladatkörük kapcsolja egybe. Egy-egy hálózat központja általában egy általános gyűjtőkörű országos tudományos könyvtár vagy egy országos jellegű tudományos szakkönyvtár.

a/ A műszaki termelési hálózat tagjai az ipari kutatóintézetek, iparvállalatok, üzemek és műszaki intézmények szakkönyvtárai. (Több mint 1000 könyvtár.) A hálózat központja az Országos Műszaki Könyvtár. Mivel a hálózat tagjait külön-

böző minisztériumok felügyelete alá tartozó vállalatok, intézmények, stb. tartják fenn, szaktárcánként egy-egy alközpont - összesen hat - segíti a hálózati központ munkáját.

b/ A mezőgazdasági hálózatba tartoznak a mezőgazdasági kutató és tervezőintézeteken kívül a mezőgazdasági felsőoktatási intézmények könyvtárai is. A hálózat fontos feladata szakkönyvtárak létrehozása - az iparhoz hasonlóan - a mezőgazdasági termelőüzemekben. A hálózat központja az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ.

c/ A Magyar Tudományos Akadémia hálózatának tagjai az akadémiai kutatóintézetek könyvtárai. A hálózat központja a Magyar Tudományos Akadémia Központi Könyvtára.

d/ Az orvostudományi hálózat a legfiatalabb könyvtári hálózatunk. Tagjai az orvostudományi egyetemek kari és tanszéki könyvtárai, valamint az orvostudományi kutatóintézetek és gyógyintézetek orvosi szakkönyvtárai. A hálózat központja az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ. A hálózat alközpontjai az orvostudományi egyetemek központi könyvtárai, az Országos Közegészségügyi Intézet, a megyei kórházak és a fővárosi vezető kórházak könyvtárai és az Országos Orvostörténeti Könyvtár.

e/ A tudományegyetemi hálózatok. Az egyetemek központi könyvtárai kari, intézeti, tanszéki könyvtáraikkal együtt alkotnak hálózatot. A hálózatba tartozik a székhelyükön működő Pedagógiai Főiskola könyvtára is.

A legnagyobb hálózata az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Könyvtárának van. Rajta kívül még három tudományegyetemi könyvtárunk van: a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem, a Sze-

gedi Tudományegyetem és a Pécsi Tudományegyetem Könyvtára.

f/ A szakegyetemi hálózatok. Különleges helyet foglal el a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára és a hozzá tartozó műszaki felsőoktatási hálózat. Ebbe a hálózatba a Budapesti Műszaki Egyetem tanszéki könyvtárain kívül beletartoznak a Miskolci Nehézipari és a Veszprémi Vegyipari Egyetem könyvtárai is. A vidéki műszaki egyetemek központi könyvtárai mint saját tanszéki könyvtáraik alközpontjai szerepelnek.

A másik önálló szakegyetemi könyvtári hálózatot a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem könyvtárai alkotják a Központi Könyvtár vezetésével.

A mezőgazdasági felsőoktatási intézmények könyvtárai a mezőgazdasági, az orvosegyetemek könyvtárai az orvostudományi könyvtári hálózatba tartoznak.

g/ Egyéb szakkönyvtári hálózatok és könyvtárak. Az ismertetett hálózatokon kívül működő szakkönyvtári hálózat még a levéltári hálózat (központja az Országos Levéltár Központi Könyvtára) és a testnevelési hálózat (központja a Testnevelési Főiskola Könyvtára).

A könyvtári törvény létrehozta a muzeumok könyvtárainak és a művészeti intézmények, valamint a művészeti főiskolák könyvtárainak hálózatát is. A muzeumi hálózat központja a Szépművészeti Múzeum Könyvtára, a művészeti hálózat központja a Zeneművészeti Főiskola Könyvtára. Azonban ez a két hálózat mindeztideig nem funkcionál.

Néhány országos jellegű szakkönyvtár nem tartozik egyik hálózatba sem. Ilyenek az Országgyűlési Könyvtár, a

Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára és az Országos Gorkij Könyvtár.

A felsoroltakon kívül könyvtárakat tartanak fenn a különböző hatóságok, hivatalok (biróságok, minisztériumok stb.) és különféle társadalmi egyesületek, szövetségek (pl. a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, Magyar Írók Szövetsége, stb.).

A könyvtárügy országos szervei

A könyvtárak költségvetéséről, fejlesztéséről, a beruházásokról, a létszámszükséglet kielégítéséről, az ügyvitel irányításáról a fenntartó szervek gondoskodnak.

Ezekon kívül vannak feladatok, amelyek csak országos méretekben oldhatók meg (pl. a könyvtárügy távlati terveinek elkészítése, a hálózatok arányos fejlesztése, a könyvtárügy szakmai felügyelete és irányítása, a hálózati központok módszertani irányítása stb.). Ezeket a feladatokat a könyvtárügy országos szervei végzik el.

A könyvtárügy ilyen országos szervei: a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtári Osztálya, az Országos Könyvtárügyi Tanács, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtártudományi Bizottsága. A feladatok egyrészét nemzeti könyvtári jellegéből következően az Országos Széchényi Könyvtár végzi, a szakszervezeti könyvtárakra vonatkozóan a Szakszervezetek Országos Tanácsa rendelkezik országos hatáskörrel. (A két utóbbi szerv tevékenységét ld. fentebb.)

A Művelődésügyi Minisztérium Könyvtári Osztálya. A magyar könyvtárügy elvi irányítását, legfelsőbb szakfelügyeletét, érdekvédelmét, fejlesztési irányelveinek kidolgozását a Művelődésügyi Minisztérium Közművelődési Főosztály keretében működő Könyvtári Osztály végzi. A Művelődésügyi Minisztérium hatáskörébe eső könyvtárak felett közvetlen felügyeletet gyakorol, a hatáskörébe nem tartozó könyvtárak szakfelügyeletét a főfelügyeletet gyakorló országos hatáskörű szervén keresztül vagy vele egyetértésben végzi.

Országos Könyvtárügyi Tanács. A könyvtári hálózatok fokozott együttműködése és a szakmai szempontok érvényesítése érdekében a Könyvtári Osztály mellett tanácsadó testületként működik az Országos Könyvtárügyi Tanács.

A tanács 25 tagját, elnökét, alelnökét és titkárát a Művelődésügyi Miniszter nevezi ki a könyvtárügy dolgozói közül. A Tanács fontosabb szakmai területek gondozására u.n. szakbizottságokat alakít. A szakbizottságokba (összesen 12) a Tanács tagjain kívül más szakértőket is bevonnak.

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtártudományi Bizottságának feladata a könyvtártudomány elvi irányítása és az általános tudománypolitikával való összekapcsolása.

A könyvtárosképzés és továbbképzés

A felszabadulás után a könyvtárügy nagyarányu fejlődése szükségessé tette a könyvtáros utánpótlás intézményes biztosítását.

A felsőfoku képzés az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Nyelv- és Irodalomtudományi Karán történik, a Könyvtártudományi Intézet keretében. Feladata a tudományos és közművelődési könyvtárak felsőfoku káderszükségletének biztosítása.

A hallgatók a könyvtáros szaktárgyak mellett egy másik szak előadásait is hallgatják. A tanulmányi idő öt év.

Az egyetemnek levelező tagozata is van, a már könyvtárakban

dolgozó könyvtárosok számára. Itt a tanulmányi idő 6 év.

A középfoku könyvtárosképzést az OSzK Könyvtártudományi és Módszertani Központi Oktatási Osztálya szervezi. A képzés két éves, esti és levelező formában történik az u.n. "tan-könyvtárakban".

Az alapfoku képzésről a hálózati központok gondoskodnak az OSzK Könyvtártudományi és Módszertani Központ Oktatási Osztálya útmutatása szerint szervezett tanfolyamokon.

A könyvtári szaksajtó

Ma három országos jellegű könyvtári szakfolyóiraton kívül módszertani útmutató-sorozatok, a hálózati központok által kiadott időszaki lapok, évkönyvek foglalkoznak a könyvtár-ügy kérdéseivel.

"A Könyvtáros" c. havi folyóirat az egész magyar könyvtár-ügy folyóirata. Feladata egyrészt szakmai-módszertani útmutatások nyújtása, másrészt a könyv- és könyvtári propaganda, valamint a könyvtárosok irodalmi tájékozódásának segítése.

A "Magyar Könyvszemle" a MTA Könyvtártudományi Bizottságának negyedéves folyóirata. Feladata a magyar könyvtár-ügy időszzerű kérdéseinek, a könyv- és könyvtártörténetnek tudományos igényű elemzése és megvitatása.

A "Könyvtári Figyelő"-t az OSzK Könyvtártudományi és Módszertani Központja adják. A magyar könyvtárügy dokumentációs folyóirata. A külföldi szakirodalom fordításai mellett

tartalmi kivonatokat, bibliográfiai összefoglalásokat és könyvismertetéseket is közöl a külföldi szakirodalomról.

Az egyes könyvtári **hálózatok** sajátos problémáik feltárására és megoldására, a hálózat könyvtárosainak tájékoztatására időszaki közlönyöket adnak ki.

A könyvtáros egyesület

1956-ban a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat keretében alakult meg a Könyvtárosok Szabó Ervin köre, a könyvtárosok társadalmi összefogása.

B e r e c z k y László

A SZEGEDI ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM KÖNYVTÁRA MINT HÁLÓZATI ALKÖZPONT

Egyetemünk Könyvtára fokozatosan fejlődött az orvoskari tanártestület zártjellegű könyvtárából egyetemi könyvtárrá, illetve, az elméleti intézetek és klinikák könyvtárait összefogó hálózati központi könyvtárrá.

Ezt a fejlődést az egyetemi intézetek és klinikák munkájából következő társadalmi igények tették szükségessé. Felmértük az orvoskari könyvtárnak és a kari intézmények könyvtárainak a hiányosságait; tájékozódunk a korszerű igények kielégítésének személyi és dologi költségvetési lehetőségei felől; gyarapítási tervet készítettünk, melyben a folyóirat-hiányok pótlása, a legszükségesebb szaklapok előfizetése, a kézikönyv- és monográfia-állomány frissítése szerepelt; biztosítottuk gyarapítási tervünk minimális költségvetési alapját; végül vállaltuk az egyetem valamennyi intézménye folyóirat- és könyvrendelésének központi intézését.

Ez a folyamat 1947 telétől 1952 őszéig bonyolódott le. Már kezdetben tapasztaltuk, hogy az intézmények a felszabadulás előtt számos folyóiratot párhuzamosan járattak. Így a rendelkezésre álló hitelkeret felhasználása nem volt gazdaságos, de az olvasóközönség szakirodalmi tájékozódási lehetősége is lényegesen szűkebb körű volt a jelenleginél.

A tudományos horizont bővítését az orvosi kar tanáraiból és tansegédszemélyzetéből álló társadalmi munkaközösség 1947-ben egy magyar nyelvű referálólap létrehozásával kezdte meg. A lap címe Orvostudományi Beszámoló volt. Csereként kapott száznál több angol, francia, német, olasz, portugál és spanyol nyelvű külföldi szaklapot, és számos szakkönyvet referált. E referálólap szerkesztése gyorsan kifejlesztette a szakmai olvasmányok iránti széleskörű érdeklődést olyannyira, hogy a lap 1950-ben történt megszűnte után gondoskod-

ni kellett az addig cserébe kapott szaklapok előfizetéséről.

Ebben az időben több forrásból hirtelen gyarapodni kezdett az Orvostudományi Könyvtár korszerű állománya. Az American Library Association, a Schweizer Spende, valamint a World Health Organisation küldeményei csakugy, mint az Orvostudományi Beszámoló-ért cserébe érkező folyóiratok és könyvek, valamint a cserelhetőségek megszűnte utáni előfizetések, többirányú ügyintézés és többféle nyilvántartás bevezetését tették szükségessé. Ez a helyzet, valamint az olvasók igényeinek növekedése és a hitelkeret gazdaságos felhasználásának szempontjai azt kívánták, hogy az egyetemi orvostudományi intézmények könyvtárait szorosabb szervezetbe foglaljuk.

Szorosabb kapcsolat létrehozásának mindig fontos feltétele volt, hogy a kapcsolandó szervek minimális ügyintézésre kötelezhetők legyenek. Ezért felkértük az orvostudományi intézmények könyvtárosi teendők ellátásával megbízott dolgozóit, hogy havi beszerzéseikről szabványos címleírás formájában könyvtárunkat értesítsék. Egy-két intézettől eltekintve - ahol e kívánság jelentőségét felismerték - általában nem kaptunk hasznavehető tájékoztatást. 1952 végére eljutottunk odáig, hogy központilag rendeltük meg az intézményeinknek szükséges folyóiratokat, de azok rendszeres érkezésének ellenőrzését csak ama intézetekben tudtuk elvégezni, melyek az érkezett újdonságokról hajlandók voltak bennünket tájékoztatni. Az egyetemi könyvtári hálózat kialakulásának egyik fontos mozgója volt az az 1952 februárjában kelt dékáni intézkedés, mely utasította a könyvtár dolgozóit, hogy a könyvtári gyarapodásról 1945-ig visszamenőleg központi katalógust készítsenek. A másik fontos momentum pedig az a megállapodás volt, mely ugyanama év nyarán könyvtárunk és a gazdasági igazgatás leltári osztálya között az állománybavétel és számlaigazolásnak egy helyen, a központi könyvtárban való végzéséről létesült.

Részben az előbb említett dékáni utasítás, részben pedig az utóbb említett megállapítás együttes eredménye egy újabb dékáni intézkedés lett, mely az 1952. év őszén kimondja, hogy mind a bibliográfiai, mind a gazdasági szempontok azt kívánják, hogy egyetemünk könyvtári állományát egyféle leltári és bibliográfiai rendszer alapján kezeljük. Ennek a biztosítására a Dékán úgy rendelkezett, hogy 1953 január elsejétől kezdve minden sajtóterméket könyvtárunk vásároljon, és hogy minden új szerzeményt a központi könyvtár leltári állományába kell venni. Továbbá a könyvtár személyzete végezze a lel-

tárba vételt, a számlaigazolást, a feldolgozást, valamint a tulajdonjelölést és tárolást ama műveknél is, amelyek valamely intézet könyvtárába fognak kerülni. Ugyanez az utasítás kimondja, hogy az egész egyetemi könyvtári állományról központi katalógus készítendő.

A hivatkozott dékáni utasítások eredményeként hamarosan határozott formát öltött könyvtárunknak mint egyetemi hálózati központnak az arculata. Hamarosan tudatossá vált az egyetem intézményeiben az, hogy a könyvtárgyarapítással járó minden munkafolyamat egy helyen bonyolódik le. Ez a felismerés újabb követelményeket támasztott, melyek következtében a könyvtáron belül egy könyvkötőműhely, majd pedig egy fényképezőműhely létesült.

A fentebb említettekből kitűnik, hogy a Szegedi Orvostudomány Egyetem könyvtári hálózatát a jelzett időszakban a szükséglet hozta létre. Megjegyzendő, hogy létrehozása mind a könyvtári dolgozók, mind pedig az egyetem tanári kara és asszisztenciája együttműködésével, önként következett be. Megállapítható azonban az is, hogy ez a hálózat mind a mai napig egyoldalú, mert az intézetek és klinikák könyvtárai függetlenített könyvtárosokkal nem rendelkeznek. Tehát a hálózati tagkönyvtárakban egy-két kivételtől eltekintve, ma sincs olyan könyvtáros, aki a legcsekélyebb ügyintézésre vagy könyvtártechnikai feladatra kötelezhető lenne. A működés mégis hálózati jellegű, minthogy a könyvtári költségvetés, majd pedig az állománygyarapítás tervezése és végrehajtása, a feldolgozás és a gyarapodás elosztása, az állomány védelmét szolgáló könyvkötés és javítás, a hiányok pótlása, valamint a tagkönyvtárak állományának az olvasószolgálatban való forgalmazása és bizonyos dokumentációs munka, központilag történik.

A továbbiakban a mai könyvtári munkáról lesz szó, melynek alapját az 1956 március 12-én kelt és az egyetem dékánja által jóváhagyott működési szabályzat képezi.

Az érvényben lévő törvényerejű rendeletek, minisztertanácsai határozatok és miniszteri utasítások közzismertek. Hálózatunk működési szabályai eme jogszabályok szerint alakultak ki, és minden egyes intézetünk, klinikánk és diákotthonunk könyvtárára vonatkoznak.

A szabályok megállapítják, a központi könyvtár, valamint a tagkönyvtárak nevét és bélyegzőit. Megjegyzendő, hogy a szabványok által engedélyezett legkisebb méretű bélyegzőket használjuk, és a legrövidebb elnevezéseket alkalmazzuk. A tulajdon jelzésére a központi könyvtár körbélyegzőt, a tagkönyvtárak hosszú bélyegzőt használnak. A központi könyvtár körbélyegzője a belső címlevél hátlapján helyezkedik el. A leltározás tényét igazoló körbélyegző pedig minden kötet utolsó nyomtatott lapján található. Ha a beszerzett mű valamelyik tagkönyvtárba kerül, akkor az említett bélyegzőkön kívül, a tagkönyvtár bélyegzője is megtalálható a kötetben.

Szabályaink meghatározzák a könyvtár feladatait, melyek közül a fő feladat a könyvtár egyetemi jellegét domborítja ki, az egyéb feladatok pedig szakkönyvtári területi tevékenységre utalnak. A feladatok között szerepel a gyűjtőkör és a gyarapítási mód megállapítása is.

A könyvtár munkája hálózati alközponti, gyarapító és feldolgozó tevékenységre, olvasó szolgálatra, valamint könyvtártudományi, módszertani és továbbképző tevékenységre oszlik. Az utóbbi hármat ez alkalommal nem ismertetem.

Ami az alközponti tevékenységet illeti, nyilvántartjuk és intézzük az egyetem könyvtári ügyeit. E munka során évente egyszer megállapítjuk, hogy tétel szerint és költség szerint, melyek a tagkönyvtárak hazai és külföldi, utóbbin be-

lül pedig tőkés és szocialista állambeli folyóiratigényei. Az igényeket egyeztetjük, a párhuzamosságokat kiküszöböljük, és a kivánságokat megrendelésre előkészítjük. Az előkészítés legfontosabb művelete a szükséges összegű devizaforint és folyóforint biztosítása.

Évente egyszer még az előfizetési igények bekérése előtt tájékozódunk afelől is, hogy az intézmények munkatervében előrelátható-e olyan bővülés, mely az előfizetendő folyóiratok számának valamelyes szaporítását teszi szükségessé. Ezt a tájékozódást feltétlenül szükséges elvégezni, mint-hogy a tárgyévben pótelőfizetések devizagazdálkodási okokból nem eszközölhetők.

A könyvtári ügyek nyilvántartásának másik fontos művelete a külföldi könyvek behozatalára vonatkozó rendelkezések előkészítése. Az előkészítés abból áll, hogy egyrészt a központi könyvtárban rendszeresen figyeljük a kurrens folyóiratokban megjelenő könyvismerttetéseket, valamint a kiadók által küldött árjegyzékeket és prospektusokat. Utóbbiakat a tagkönyvtáraknak is kiküldjük, valamint a könyvrecenziókból gyűjtött címeket is intézményeink rendelkezésére bocsátjuk, hogy kellő időpontban a rendelési jegyzékek összeállításához elegendő anyag álljon rendelkezésre. A múltban külföldi könyvrendelésekre évente csak egyszer nyílt alkalom, várható azonban, hogy főhatóságunk ezeket az alkalmakat szaporítani fogja.

Ugyancsak a könyvtári ügyek nyilvántartásához és intézéséhez tartozik a tagkönyvtárak butorzatának és egyéb szakmai felszerelésének karbantartása és gyarapítása is. Szükség esetén az érintett intézmények vezetőinek erre is szakszerű

javaslatot teszünk. Ide tartozik még a tagkönyvtárak állományának időnkénti ellenőrzése is.

Az alközponti tevékenység külön csoportjába tartoznak azok a feladatok, melyek könyvtáraink és más könyvtárak kapcsolatában ránk hárulnak. Ilyen kérdések lehetnek pl. a személyzeti létszám, a személyzet kiképzése és továbbképzése, a raktározás és állománymegőrzés kérdései, fölőspéldányok forgalmazása, selejtezés stb.

Könyvtárunk gyarapító-tevékenysége több csoportban folyik. Az általános könyvtári ügyintézésről szólva fentebb már említettük a gyarapító munka előkészítését. A gyarapítótevékenység során az előkészítés alkalmával nyert adatokat használjuk fel. Ez alkalommal a rendelkezésre álló hitel gazdaságos felhasználása érdekében, az intézmények vezetőivel egyetértésben úgy egyeztetjük az igényeket, hogy költséges másodpéldányok rendelésére ne kerüljön sor. A rendelések végrehajtása már a mindenütt ismert módon történik.

A külföldi anyagot illetően a Kultura Vállalat értesít bennünket a megrendelés elfogadásáról. Ebben az esetben az elfogadott rendelések erejéig az érdekelt intézmények költségvetési hitelkeretét eleve megterheljük, ilyen módon tudjuk, hogy hazai vásárlás céljaira évente mennyi összeg marad. Eddigi tapasztalatunk az, hogy egyetemünk beszerzési költségeinek rendszeresen mintegy kétharmadát fordítja külföldi művek vásárlására.

A beszerzés során háromféle nyilvántartást használunk. Az egyik nyilvántartás az intézményektől származó rendelőjegyzékekből áll. Ezek alapján történik a rendelőjegyek kitöl-

tése. Az elfogadott rendelőjegy-másolatok e jegyzékek mellékletei.

A második nyilvántartás a leltárkönyv. A leltárkönyv különféle rovatai a leltári számot, a kereskedelmi szerv nevét és számlaszámát, a gyarapodás keltét, a cím rövid leírását, a dokumentum könyv- és folyóirat voltát, darabszámát, a beszerzési árat, valamint jegyzet-rovatot tartalmaz. Utóbbiba a dokumentum raktári helyrajzi száma, illetve a tagkönyvtár jele és a mű kötésének állapota kerül. Minden leltárkönyvi lap alján rovat van az ellenőrzéssel kapcsolatos feljegyzések céljaira.

A harmadik beszerzési nyilvántartás a központi könyvtár és a tagkönyvtárak folyóirat- és könyvhitelének felhasználását tételek szerint és dokumentum-nemenként mutatja. Eme előjegyzés segítségével bármikor megállapítható a még rendelkezésre álló összeg.

A gyarapítás másik fő módja a csere. E műveletet a cserepartnerek kartotékjai segítségével végezzük. A kartonon a partner teljes neve és címe, valamint az általa felajánlott és az általunk küldött dokumentumok címei találhatóak. A leltárbavétel során a leltárnaplóban feltüntetjük ama általunk küldött kiadvány rövid címét és hazai árát is, melynek fejében a dokumentum érkezett. A saját küldemény értéke tehát a csereküldemény értékét jelenti.

Feldolgozó tevékenységünk során először "őrlap" készül. Ez egy szabványos katalógus-karton, mely az első teljes címléírást, a decimális jelzetet, a raktári jelzetet, illetve a tagkönyvtár jelét, a leltári számot és a dokumentum kötés-állapotát tartalmazza. Ezenkívül erre az őrlapra kerülnek azok a feljegyzések, melyek a szükséges számú katalóguscédu-

lák elosztására vonatkoznak.

Mind a címfelvételt, mind pedig a szakozást és a cédula-elosztást ellenőrizzük. A szükséges ellenőrzések után a dokumentumra rákerülnek a tulajdont és raktározást mutató bélyegzőlenyomatok és számok. Ez alkalommal a tagkönyvtárba kerülő műhöz a szükséges számú kataloguskartont is mellékeljük.

A feldolgozás befejező művelete a raktározás, illetve az új szerzemények kézbesítése az érdekelt tagkönyvtárak részére, valamint a katalóguscéduláknak a különféle katalógusokba való besorolása.

A raktározás háromféle nagyságrendre berendezett raktárunkban, betűjelzet és numerus currens szerint történik. A tagkönyvtárak hetenként ugyanama napon átveszik a részükre érkezett folyóiratokat és könyveket. Az átvétel céljaira intézményenként egy-egy átvételi füzet áll rendelkezésre, melyben a folyóiratok külön-külön lapon betűrendben következnek, és címeik alatt igazolják az érdekeltek az egyes beérkezett számok átvételét. A könyvek átvétele a rendelőjegy-másolatok aláírásával történik.

Feldolgozó tevékenységünk másik művelete a tanszéki könyvtárak 1953 előtti állományának rekatalogizálása. E munkával egyidejűleg ellenőrizzük a tagkönyvtárak állományát, valamint egységesítjük a könyvtárak katalógusait. A rekatalogizálás és ellenőrzés során az érdekelt intézmények vezetőivel egyetértésben kijelöljük az elavultnak ítélt vagy használaton kívüli műveket, továbbá ama folyóiratsorozatokat, melyek előfizetése abbamaradt.

Ez az anyag a megfelelő leltári kezelés után központi könyv-

tárunk raktárába kerül végleges elhelyezésre.

A fentiekből kitűnik, hogy beszerző és feldolgozó munkánk során többféle központi katalógus létesül, melyek az egyetem egész könyvtári állományáról hü képet adnak. Ezek szerint könyvtárunk a következő katalógusokkal rendelkezik:

- 1/ szolgálati betűrendes katalógus (az őrlapokból készül),
- 2/ előfizetett folyóiratok érkezését nyilvántartó központi kartoték,
- 3/ olvasótermi betűrendes katalógus,
- 4/ olvasótermi decimális szakkatalógus tárgymutatóval,
- 5/ helyrajzi katalógus a raktározás rendje szerint.

Olvasó szolgálatunkban is megmutatkoznak a központi szervezés előnyei. Azáltal, hogy minden könyv és folyóirat könyvtárunkba érkezik és érkezését követő 10 napon át ama művek olvashatók olvasótermeinkben, melyek később valamely tanszék könyvtárába kerülnek, a könyvtári állomány valóban köztulajdonná és közhasznúvá válik.

További előny még, hogy így könnyebb a különleges téma-bibliográfiák összeállítása. Ezt a munkakört függetlenített munkatárs látja el, aki a tárgykör méreteitől függő idő alatt összegyűjti a legfontosabb irodalmi adatokat. Az irodalomkutatás eredményeképpen lelőhelybibliográfia készül, melynek egyik példányát a megrendelő kapja, a másik példány az Országos Orvostudományi Könyvtárba kerül, harmadik példánya pedig könyvtárunkban marad.

Napi olvasótermi szolgálatunk egyébként nem tér el a közismert szolgáltatásoktól. Megjegyzem azonban, hogy e szolgálatunk nem merül ki a puszta felügyeletben és kiszolgálásban, hanem tudományos tájékoztatást is képesek vagyunk

a hozzánk fordulónak nyújtani.

Olvasóink szolgálatára áll még a fotodokumentáció. Erre a célra fényképezőműhellyel és fényképész-technikussal rendelkezünk. Ez a műhely a könyvtárközi kölcsönzés számára mikrofilmeket készít, valamint az egyetem tanárai és asszisztenciája részére (kongresszusokon való részvétel, előadások illusztrálása céljaira) diapozitiveket és papírnagyításokat állít elő. Ugyancsak e műhely munkakörébe tartozik az egyetem életét dokumentáló alkalmi felvételek, valamint az oktatás céljait szolgáló keskeny mozgófelvételek készítése és kidolgozása is.

Az állománymegőrzés munkáját látja el a könyvkötészet. Saját műhelyünkben elsősorban a központi könyvtár szükségletei szerinti munka folyik, de a műhely elfoglaltsága szerinti mértékben tagkönyvtáraink részére is kötünk könyveket. A tagkönyvtárak könyvkötési ügyeinek intézése is könyvtárunkban folyik. Nyilvántartjuk ugyanis a tanszékeink rendelkezésére álló könyvkötési keretet, melyből az egyetemen kívüli, szövetkezeti műhelyekben készült könyvkötési munkát fizetjük.

A fentiekben vázolt munkát könyvtárunk az alábbi szervezettel végzi:

igazgatási csoport (1 könyvtárvezető, 1 gépiró, 2 hivatalsegéd),
beszerző és feldolgozó csoport (1 könyvtáros, 1 cimleiró),
olvasószolgálati és állománymegőrző csoport (3 könyvtáros,
2 raktáros, 1 fényképész, 2 könyvkötő,
1 könyvkötő tanuló),
tanszéki és diákotthon-könyvtárak, melyeknek könyvtárosai az érdekelt intézmények orvosai vagy középfoku dolgozói, akik azonban érdemi munkára nem kötelezhetők.

A könyvtár költségvetése az egyetem egyéb költségvetésétől elkülönítve készül. Személyi és dologi szükségleteinek fe-
dezetét fele-fele részben az elméleti intézeti illetve a
klinikai költségvetési cím biztosítja. A könyvtár önálló
központi fekvésű épülettel rendelkezik, melyen belül a hi-
vatali rész a földszintet, az olvasószolgálati rész pedig
az emeletet foglalja el. A két részt közös lépcsőház, vala-
mint távbeszélő köti össze, így a kapcsolat szoros. Az egyes
részek ügyfélforgalma azonban mégsem zavarja egymást.

A fentiekben könyvtárunk hálózati alközponttá válásának
előzményeiről, valamint a könyvtárban végzett munkáról ad-
tam vázlatos tájékoztatást. E tájékoztatás célja az, hogy
az ezután létesülő alközpontok és tagkönyvtáraik számára
egy lehetséges megoldás példáját adja arra az esetre, ami-
kor személyzethiány folytán csak olyan alközpont létesít-
hető, mely jórészt elvégzi a tagkönyvtárak tennivalóit is.
Ez a módszer az eddigi követelményekhez viszonyítva, sze-
gedi orvosegyetemi vonatkozásban alkalmas volt. A követel-
mények fokozódása azonban a jövőben szükségessé fogja tenni
a hálózat másik felének, a tagkönyvtárak személyi és dologi
kiépítésének a megoldását is.

Bevezetőül voltaképp tapasztalatainkat soroltam fel. Befe-
jezésül következtetéseinkről álljon itt néhány szó.

A részletkérdéseket tárgyaló könyveken és folyóiratokon
kívül minden könyvtárnak szüksége van olyan művekre (kézi-
könyvek, referálólapok és bibliográfiák), melyekből az ol-
vasókat tájékoztatni lehet.

Sok függ azonban attól, hogy milyen természetű információ-
kat igényelnek a könyvtártól? Milyen kézikönyvek, referáló-
lapok stb. állnak máris rendelkezésre? Mibe kerül az, amire
rendszeresen van szükség, és mibe az, amit majd csak ezután
akarnak beszerezni? Az igények fontossági sorrendje fel -

állitható-e?

Minden könyvtárnak szüksége van olyan könyvtárosra, aki a könyvtári feladatok ellátása mellett az adatszolgáltatással szemben megnyilvánuló igényeket gyűjti és részben azokat ki is elégíti.

E munkakör ellátásának eredményessége a könyvtáros képzettségétől függ. A legkedvezőbb, ha a könyvtáros biológiai és kémiai műveltségű. A minimális követelmény pedig a könyvtártechnikai ismeretek mellett az, hogy érdekelje a könyvtárost - esetünkben - az orvostudomány.

Minden könyvtáros vegye figyelembe olvasóközönsége véleményét és kívánságait.

A fenntartó intézmény gondosan ügyeljen a könyvtárosok személyi viszonyaira. Bizonyos az ugyanis, hogy a rendszeres könyvtári szolgáltatás alapfeltétele, hogy a könyvtárban legalább is jó legyen a világítás, a fűtés és a szellőzés. Továbbá az olvasói és munkahelyek a szabványokban leírt minimális kényelmi szempontokat kielégítsék. Igen fontos, hogy a könyvtáros és egyéb könyvtári dolgozók megfelelő illetménnyel, szabadsággal, szabadidővel, megfelelő előmeneteli lehetőséggel rendelkezzenek, továbbképzésük biztosítva legyen, valamint a munkahelyükről távozók (nyugdíj, áthelyezés stb.) a megfelelő utód bevezetésére elegendő időt kapjanak.

A gyárapításnak és feldolgozásnak folyamatosnak kell lennie.

Minden könyvtár vegyen részt a könyvtárközi kölcsönzésben. Nagyobb könyvtáraink még hosszú ideig élőködőknek fogják tekinteni a kisebb állományukat, és úgy védekeznek ellenük, hogy vagy állományuk teljességét, vagy részleteit praesens anyagnak nyilvánítják. Ez az álláspont elavult és káros. A könyvtárügyi jogszabályok e helyzetre ugyan jó hatással vannak, de szükséges, hogy a könyvtáros találja meg az együttműködés egyéb formáit is (megbeszélések, tanulmányi kirándulások, könyvtári rendezvények).

Ugy kell a könyvtárakat szervezni, hogy minden munkaterület számára megfelelő helyiségek álljanak rendelkezésre.

Tapasztalataink és a belőlük levont következtetések figyelembevételével, az alulról fölfelé történő építés és a fokozatosság elvei szerint, az adott helyzet alapján bizto-

sitottuk hát azokat a költségvetésben, olvasóhelyiségek és raktárak bővítésében, valamint a személyzet létszámának gyarapításában mutatkozó legkisebb feltételeket, melyek képessé tettek bennünket arra, hogy egyetemünk hálozatán belül adódó egyetemi feladatoknak megfelelhessünk. Megjegyezzük még, hogy a könyvtárfenntartás elveinek a könyvtáros személyes magatartása ad tartalmat és jelentőséget.

P á l f y Gyula

TÁJÉKOZTATÓ
AZ 1959/60. ÉVBEN MEGJELENŐ
KÜLFÖLDI
ORVOSI KÖNYVEKRŐL

(2.)

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
BUDAPEST, 1960.

A MAGYAR ORVOSI BIBLIOGRÁFIA MEGVALÓSÍTÁSÁRÓL

A magyar orvostudomány bibliográfiai feldolgozása a szaktudósok már régóta hangoztatott kívánsága. Ha például az 1945-től 1949-ig megjelent Orvosok Lapja című folyóiratot lapozzuk, egész sor olyan hozzászólást találunk, amelyben szemére vetik egy-egy szerzőnek, hogy cikkének témaköréből már jelent meg korábban olyan magyar közlemény, amelyet nem vet figyelembe. A szerzők már szinte sztereotip válasza a legtöbbször az volt, hogy a külföldi közleményeket bibliográfiai és más segédkönyvek segítségével könnyen át lehet tekinteni, a magyar szakirodalom ilyen áttekintése csak nagyon hiányos lehet, mert nincsen olyan magyar orvosi szakbibliográfia, amely az ilyen hiányosságok elkerülésére segítséget nyujtana.

Ez az igény ösztönözte dr. Peleskei Lajost arra, hogy megkísérelje a magyar orvosi bibliográfia megvalósítását. Peleskei - orvos lévén - saját munkájában is érezte a bibliográfia hiányát. Több évi, szinte emberfelettinek mondható munkával össze is állította 13 kötetes, kb. 40.000 adatot tartalmazó bibliográfiáját, amely azonban nyomtatásban nem jelent meg, egy példány azonban - a szerző ajándékaként - az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központban megvan, s ott elsősorban a tájékoztató munkának ma már szinte nélkülözhetetlen segédeszköze. Peleskei dr. azonban éppugy, mind majdnem mindegyik bibliográfiát összeállító orvos-elődje, mükedvelő bibliográfus volt, de az anyag mérete miatt sem tudott eleget tenni a korszerű bibliográfiai követelményeknek. Számottevő hiányok vannak a magyarországi publikációk terén is, elsősorban azonban a magyar szerzők külföldi közleményei terén. Ezeket ugyanis főként a szerzők bejelentései alapján

dolgozta fel, az pedig nagyon esetleges, hogy ki jelentette be külföldi közleményeit. A bibliográfia időbeli határait úgy vonta meg Peleskei dr., hogy a magyar orvostudomány kezdeteitől 1947-ig igyekezett összeállítani a teljes szakirodalmat. Az óriási adatgyűjtés minden hiányossága ellenére is elismerésre méltó. A munka bebizonyította egyúttal azt is, hogy egy ilyen nagy bibliografiai összeállítás egyéni munkával ma már nem oldható meg jól, hanem megfelelő bibliografiai szervezetet kell létesíteni erre a célra.

Az Orvostudományi Dokumentációs Központ 1957-ben egyik fő feladatul kapta azt, hogy a magyar szakirodalmat regisztrálja és tárja fel. Ebből a célból indította meg a Magyar Orvosi Bibliográfia című kurrens bibliografiai kiadványát, s ezzel megkezdődött a magyar orvosi bibliográfia szervezett megvalósítása.

A Magyar Orvosi Bibliográfia igyekszik a teljes magyar orvosi irodalmat feltárni, vagyis a könyveket, kisebb nyomtatványokat, sokszorosítványokat, könyvekben és folyóiratokban megjelent közleményeket egyaránt feldolgozza. A viszonylagos teljesség elérését biztosítja az, hogy a feldolgozás alapjául a beszolgáltatott köteleespéldányokat használhatjuk fel. Főleg a folyóiratközlemények terén azonban további adatgyűjtésre van szükség, hogy a határterületi és a nem orvosi folyóiratokban megjelenő orvosi tárgyú közlemények is feldolgozásra kerüljenek. Kiterjeszkedik az adatgyűjtés a külföldi szaklapokban magyar szerzők tollából származó közlemények feltárására is.

A bibliográfia használhatóságát azzal igyekeztünk elősegíteni, hogy a feldolgozott adatokat részletes szakrendbe soroljuk. Ez a szakrend a Magyar Orvosi Bibliográfia megindulásától rendszerében változatlan, a felmerült vélemények, kritikák alapján azonban számos részletében módosítottuk,

elsősorban a részletágazatok jobb elkülönítésével. A szakbeosztás jelenlegi formáját megfelelőnek tartjuk, ez azonban nem jelenti azt, hogy az orvostudomány további fejlődésével nem igyekszünk lépést tartani. Szakbeosztásunk lehetővé teszi akár az alszakok bővítését, akár egy-egy alszak főszakká történő "előléptetését". A bibliográfia másik irányu felhasználásának megkönnyítésére a Magyar Orvosi Bibliográfia első két évfolyamához egyesített név- és tárgymutatót készítettünk. A továbbiak során a név- és tárgymutatót minden évfolyamhoz el fogjuk készíteni.

1957-től kezdve a Magyar Orvosi Bibliográfia útján tehát rendelkezésre áll a magyar orvosi szakirodalom bibliográfiája. A következő feladat a korábbi időszakok bibliográfiájának összeállítása. Az Orvostudományi Dokumentációs Központ már az 50-es évek elején megkezdte az 1945 utáni orvosi művek bibliográfiai feldolgozását, s igen terjedelmes adatgyűjtés történt. Ezt a gyűjtést a legutóbbi két év során revideáltuk és kiegészítettük, most tehát - egyelőre cédulákon - rendelkezésre áll az 1945 és 1956 közti időszak orvosi tárgyú szakirodalma. Ennek közzététele a retrospektív bibliográfiai munka első lépése, mert ennek az időszaknak az irodalma a legfontosabb a kutató munka számára. A közzétételt azonban lépésekben kívánjuk megvalósítani. Sajtó alatt van a "Magyar orvosi könyvek bibliográfiája 1945-1956", amely az időszak valamennyi önállóan megjelent orvosi tárgyú művét tartalmazza, tehát könyveken kívül a brosurákat, kandidátusi és doktori értekezések tételeit, sokszorosított jegyzeteket stb. A következő lépésben az egyes orvosi szakágazatok teljes bibliográfiáját adjuk közzé az 1945-től a megjelenésig terjedő időszakot illetően. Ezek közül a szakbibliográfiák közül ugyancsak sajtó alatt van az első: a magyar szülészeti-nőgyógyászat bibliográfiája, és a szerkesztés

stádiumában van a magyar aneszteziológia bibliográfiája. Ezek a bibliográfiák már könyveket, egyéb önálló műveket, könyvekben és folyóiratokban megjelent közleményeket egyaránt tartalmaznak, s felölelik a magyar szerzőknek külföldön megjelent munkáit is. Intézetünk tervei szerint a következő évben további ilyen szakbibliográfiák készülnek el: a szemészet, fül-orr-gégegyógyászat, fogászat és bőrgyógyászat-venerológia bibliográfiájára kerül sor. Ezeket követik majd azután a többi szakágazatok bibliográfiái. Ha valamennyi ilyen szakbibliográfia megjelent, vagyis az 1945 utáni teljes orvosi szakirodalmat közzétettük, akkor kerül sor a következő lépésre: az 1945 előtti szakirodalom bibliográfiai feldolgozására.

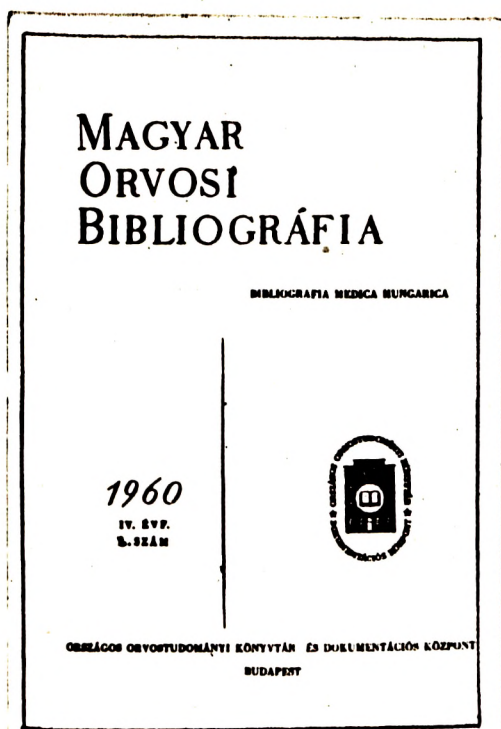
Egyes szakokban, ahol erre előzetes adatgyűjtés vagy más körülmény lehetővé teszi, korábban is sor kerül a korábbi időszak bibliográfiájának elkészítésére. Így már megjelent a magyar urológiai irodalom bibliográfiája, amely a legrégebb időtől kezdve dolgozta fel a teljes szakirodalmat. Most van sajtó alatt a magyar szülészet-nőgyógyászat bibliográfiájának az 1926-tól 1944-ig terjedő időszakot felölelő bibliográfiája is (1926-ig Hints Elek kéziratban lévő bibliográfiája dolgozta fel a magyar szülészet-nőgyógyászat irodalmát).

A bibliográfiai munka elsősorban az intézetünkben rendelkezésre álló adatgyűjtésre, valamint a Magyar Orvosi Bibliográfia anyagára támaszkodik. Az egyes kötetek szerkesztését természetesen a kérdéses orvosi szak egy-egy szakemberével együttesen végezzük. Így kívánjuk megvalósítani azt az elvet, hogy jó szakbibliográfia csak a szakemberek és bibliográfusok közös munkája révén készülhet.

Reméljük, hogy az itt felvázolt bibliográfiai munka terv-

szerü folytatásával belátható időn belül a magyar orvostudomány teljes bibliográfiája megvalósul, s így a magunk eszközeivel hozzájárulunk a magyar orvostudomány fejlődéséhez.

dr. D ö r n y e i Sándor

UTMUTATÓ AZ ÁLTALÁNOS (TERÜLETI) KÓRHÁZAK
KÖNYVTÁRI SZAKRENDSZERÉNEK HASZNÁLATÁHOZ

A szakszerű könyvtári munka ellátásának ma már elengedhetetlen feltétele a jól felépített szakkatalógus, vagyis egy olyan katalógus, amely az egyes művekről készült katalóguscédulákat a könyv tartalma, tárgya szerint csoportosítja. Kisebb könyvtárak a szakkatalógus helyett igen gyakran megelégszenek azzal, hogy a könyveket tárgyuk szerint rendezik, s így maguknak a könyveknek a végigtekintése alapján lehet megállapítani, hogy egy-egy tárgykörből milyen művekkel rendelkezik a könyvtár. Az állomány növekedésével azonban az olvasók már a legjobban rendezett könyvanyagból sem tudják kiválogatni maguk számára a szükséges műveket, nem tudják áttekinteni az őket érdeklő irodalmat. Különösen megnehezíti a helyzetet ilyen esetben az, hogy a könyvek nagyon sokszor nem csak egy szakba, csoportba sorolhatók, hanem tárgyuk szerint több szakot érintenek. Ilyenkor a könyvet csak az egyik szakcsoportban lehet elhelyezni, a másik érintett szaknál semmiféle utalás nem történik erre a műre. A katalógus továbbá nemcsak az éppen bent lévő műveket foglalja össze, hanem azokat is, amelyek ki vannak kölcsönözve, s így a csak a könyvek alapján tájékozódó ezekről a művekről nem is szerez tudomást. A szakkatalógusba a könyvekről annyi katalóguscé-

dulát helyezhetünk el, ahány szakot érint a könyv, így a könyvanyag sokkal többértéken használható, az olvasók igényeit sokkal színvonalasabban lehet kielégíteni. (Pl. Babics Antal - Rényi-Vámos Ferenc: A vesepusztulás elmélete és klinikuma című könyve egyaránt beletartozik a "kórélet-tan" és az "urológia" szakba, a szakkatalógusban mind a két helyre teszünk katalóguscédulát.)

Megyei kórházaink közül is több felismerte már a szakkatalógus jelentőségét, s megkezdte ennek a katalógusnak a kiépítését. Ehhez a munkához kívánunk segítséget adni, s szeretnénk elérni azt, hogy minden kórházi könyvtárban szerzői betűrendes és szakkatalógus is legyen. Törekvésünk továbbá az, hogy az orvostudományi könyvtárhálózaton belül az azonos típusú könyvtárakban egységes könyvtári szakrendszerre épüljön fel minden szakkatalógus, lehetőleg teljesen küszöböljünk ki mindenféle "helyi változatot".

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ mint hálózati központ ezért kidolgozott egy egységes, egyszerű szakrendszert, amely minden olyan kórházi könyvtár számára megfelel, ahol nemcsak valamilyen speciális orvosi szakkal foglalkoznak. Szakrendszerünk tehát a megyei és budapesti területi kórházak számára készült, s megfelel a járási és más ilyen jellegű kórházak könyvtára számára, de ebben a formában nem alkalmas pl. egy tüdőbeteg-kórház vagy gyermekkórház számára.

Szakrendszerünk kidolgozása során figyelembe vettük azt, hogy az érdekelt kórházi könyvtárak könyvállománya általában nem haladja meg a 2000 kötetet, a túlzott tagolás

tehát nem indokolt. Ugyanakkor a könyvtárosok között igen sokan vannak olyanok, akik az orvostudomány terminológiájának részleteiben nem járatosak. Igyekeztünk tehát minél kevesebb szakot felállítani, hogy a katalógus csak a kívánt mértékben legyen tagolt. A szakok legnagyobb része megfelel a kórházi osztályok beosztásának, ezek mellé kerültek azok a szakok, amelyek a kórházokban osztályokkal nincsenek ugyan képviselve, de mindegyik könyvtárban számos könyv sorolható ezekbe a szakokba (pl. anatómia, élettan, orvostörténet stb.). Egy-egy szak az orvostudomány fejlődése során már jobban differenciálódott (pl. önálló sebészeti szak lett az ortopédia, traumatológia stb.), ezek a szakok a könyvtárban még nem lehetnek olyan nagyok, hogy önálló kiemelésük indokolt lenne, vagyis egyelőre nem volna helyes mindegyiknek külön szakot alkotni, mert akkor a könyvtáranyag túl sok és túl kicsiny csoportra oszlana a katalógusban. Szakrendszerünk azonban a könyvtárak fejlődésével párhuzamosan tovább fejleszthető, a nagyobb szakok később majd tovább bonthatók lesznek, illetőleg a most táblázatba foglalt főszakokon belül több alszak alkotható (pl. a sebészetben belül a már említett szakok). Egyelőre azonban ne tagoljuk jobban a katalógust, mint a mellékelt táblázat mutatja. Az egyes szakok további bontására majd akkor, ha erre szükség lesz, újabb utmutatást fogunk adni, hogy a katalógus további fejlesztése is minden könyvtárban egységes elvek szerint történhessék.

A szakrendszer egyes csoportjainak gyűjtőcímet adtunk, hogy a beosztás egyszerűbb és áttekinthetőbb legyen, vagyis pl. az anatómia szakba soroljuk az antropológiát is, ami nem tartozik a szorosan vett anatómia szak keretébe. A könnyebb

eligazodás és az egységes katalógusépítés céljából azonban összeállítottuk az utalójegyzéket is, vagyis megadjuk a segítséget, hogy egyes részletágazatokat melyik főcsoportba kell sorolni. Az utalók betűrendes jegyzékébe felvettük számos szak általánosan használt idegen elnevezését és közhasznu magyar nevét is (pl. histologia - szövettan stb.).

Valamely könyv szakozása esetén először állapítsuk meg, hogy a könyvnek mi a tárgya. Ehhez ne elégedjünk meg a címmel, hanem nézzük meg a tartalomjegyzéket és szükség esetén a bevezetést vagy előszót is, mert gyakran csak így tudjuk eldönteni, hogy a könyvet milyen szakokba soroljuk be. A cím ugyanis nem egyszer félrevezet, s annak alapján csak egy szakba sorolnánk a könyvet, a könyvbe való betekintés alapján azonban megállapíthatjuk, hogy a szerzőnek olyan szempontjai is voltak a kérdés tárgyalásánál, hogy az már másik szakot is érint.

Ha megállapítottuk, hogy a könyvnek mi a tárgya, s milyen szakokat érint, végignézzük a főcsoportok táblázatát, ha ott nem találjuk meg a keresett szakot vagy szakokat, akkor az utalójegyzékben keressük ki a kérdéses szakot, s így döntsünk a besorolásra vonatkozóan.

Tehát például Magyar Imre - Petrányi Gyula: A belgyógyászat alapvonalai című könyvének szakozása esetén végignézve a főszakok táblázatát, megtaláljuk a "7. Belgyógyászat" szakot, a könyvről készült katalóguscédulát tehát ebbe a szakba soroljuk, több szakban nem szükséges a műnek szerepelnie.

Hetényi Géza: A fekélybetegség időszerű kérdéseiről című könyvének szakozása esetén megállapítjuk, hogy a szerző a fekélybetegséggel belgyógyászati szempontból foglalkozik, ennek a könyvnek tehát szintén a belgyógyászat szakban kell szerepelnie.

Az Orvosi mykológia című könyv (irta Fejér Endre, Oláh Dániel, Szathmáry Sebestyén, Szodoray Lajos, Uri József) szakozása esetén az utalójegyzékben megtaláljuk a mikológia témakört, amelyet a mikrobiológia szakba kell sorolni. Ha azonban megnézzük a tartalomjegyzéket, megállapíthatjuk, hogy a könyv egyuttal a gombás betegségekkel is foglalkozik, ez a témakör pedig az utalójegyzék szerint a bőrgyógyászat szakba tartozik. Ugyancsak a tartalomjegyzékből állapíthatjuk meg azt is, hogy a könyv még az antibiotikum-termelés-sel is foglalkozik, tehát a gyógyszer-tan szakba is bele-tartozik. Így a könyv alaposabb megvizsgálása után tudjuk csak eldönteni, hogy a könyvnek a szakkatalógusban három helyen is szerepelnie kell: a mikrobiológia, a bőrgyógyászat-venerológia és a gyógyszer-tan szakban.

A katalógusban az egyes szakokat választólapokkal, vagyis a katalóguscéduláknál magasabb kartonokkal különítsük el, s ezekre a választólapokra írjuk rá a szak nevét. Egy-egy szakon belül a katalóguscédulákat fordított időrendbe rakjuk, vagyis a könyv megjelenési idejét figyelembe véve, a legrégebbi könyv céduláját rakjuk leghátrább, s elé az az újabb könyvek céduláit időrendben. Legelől minden szakon belül a legújabb könyvek cédulái legyenek. Így az olvasók a katalógusból rögtön megállapíthatják, hogy a keresett tárgykörre vonatkozóan melyik a legújabb könyv a könyvtárban. Ha egy évből több ugyanabba a szakba tartozó könyvünk van (pl. 1959-ből 5 belgyógyászati mű), akkor azokat szerzői betűrendbe rakjuk.

Utmutatónkban nem térhettünk ki minden részletkérdésre, a gyakorlati munka során bizonyára számos probléma fog felmerülni az egyes könyvtárakban. Kérjük ezért a szakrend-szert használó valamennyi könyvtárost, hogy a szakozással kapcsolatban felmerülő összes problémáikat írják meg nekünk, mi azokat megválaszoljuk, s így is biztosítjuk a szakkatalógusok egységes felépítését.

Könyvtári szakrendszer
az általános (területi) kórházak számára

1. Anatómia
2. Élettan - Biokémia
3. Gyógyszertan
4. Mikrobiológia
5. Kórélettan - Kórtan
6. Kórbonctan
7. Belgyógyászat
8. Sebészet
9. Urológia
10. Szülészeti-nőgyógyászat
11. Gyermekek- és csecsemőgyógyászat
12. Ideg-elmegyógyászat
13. Fül-orr-gégegyógyászat
14. Szemészet
15. Bőrgyógyászat-venerológia
16. Onkológia
17. Tuberkulózis
18. Sztomatológia
19. Radiológia
20. Laboratóriumi vizsgálatok
21. Fizikoterápia
22. Fertőző betegségek
23. Közegészségügy
24. Egészségügyi szervezés
25. Gyűjtőmunkák

26. Orvostörténet
27. Természettudományok
28. Politika
29. Bibliográfiák, szótárak, lexikonok
30. Könyvtárügy, dokumentáció

Utalók betűrendes jegyzéke a szakrendszerhez

Alkattan	Lásd Anatómia (1.)
Alkoholizmus	Ideg-elmegyógyászat (12.)
Állatorvostan	Természettudományok (27.)
Állattan	Természettudományok (27.)
Allergológia	Belgyógyászat (7.)
Analgesia	Sebészet (8.)
Aneszteziológia	Sebészet (8.)
Angiológia	Belgyógyászat (7.)
Antropológia	Anatómia (1.)
Ásványtan	Természettudományok (27.)
Atomfizika	Természettudományok (27.)
Atomorvostan	Radiológia (19.)
Bakteriológia	Mikrobiológia (4.)
Balneológia	Fizikoterápia (21.)
Biofizika	Élettan - Biokémia (2.)
Biográfia	Orvostörténet (26.)
Biológia	Természettudományok (27.)
Biztosítás	Közegészségügy (23.)
Bonctan	Anatómia (1.)
Botanika	Természettudományok (27.)

Bronchológia	Lásd Fül-orr-gégegyógyászat (13.)
Cardiologia	Belgyógyászat (7.)
Citológia	Anatómia (1.)
Csecsemőgyógyászat	Gyermekek- és csecsemőgyógyászat (11.)
Dermatológia	Bőrgyógyászat-venerológia (15.)
Diatermia	Fizikoterápia (21.)
Diétetika	Belgyógyászat (7.)
Egészségtudomány	Közegészségügy (23.)
Egészségügyi felvilágosítás	Egészségügyi szervezés (24.)
Egészségügyi politika	Egészségügyi szervezés (24.)
Egészségügyi statisztika	Egészségügyi szervezés (24.)
Elektrokardiográfia	Belgyógyászat (7.)
Élelmezésegészségügy	Közegészségügy (23.)
Élelmiszeregészségügy	Közegészségügy (23.)
Életrajz	Orvostörténet (26.)
Elmegyógyászat	Ideg-elmegyógyászat (12.)
Embriológia	Anatómia (1.)
Endokrinológia	Belgyógyászat (7.)
Enzimológia	Élettan - Biokémia (2.)
Epidemiológia	Fertőző betegségek (22.)
Érzéstelenítés	Sebészet (8.)
Fájdalomcsillapítás	Sebészet (8.)
Fejlődési rendellenességek	Kórbonctan (6.)
Fejlődéstan	Anatómia (1.)
Fizika	Természettudományok (27.)
Fiziko-kémia	Természettudományok (27.)
Fiziológia	Élettan - Biokémia (2.)
Fogászat	Sztomatológia (19.)

Foglalkozási betegségek	Közegészségügy (23.)
Gastroenterologia	Belgyógyászat (7.)
Gégészet	Fül-orr-gégegyógyászat (13.)
Genetika	Anatómia (1.)
Geriatría	Belgyógyászat (7.)
Gerontológia	Belgyógyászat (7.)
Gombás betegségek	Bőrgyógyászat-venerológia (15.)
Gümőkór	Tuberkulózis (17.)
Gynaekologia	Szülészet-nőgyógyászat (10.)
Gyógyszerészet	Gyógyszertan (3.)
Gyógyszerismeret	Gyógyszertan (3.)
Gyógytorna	Fizikoterápia (21.)
Helmintológia	Mikrobiológia (4.)
Hematológia	Belgyógyászat (7.)
Helyreállító sebészet	Sebészet (8.)
Hiánybetegségek	Belgyógyászat (7.)
Hibernáció	Sebészet (8.)
Histochemia	Anatómia (1.)
Histologia	Anatómia (1.)
Hormonológia	Belgyógyászat (7.)
Húgy-ivarszervek	Urológia (19.)
Hygiene	Közegészségügy (23.)
Idegsebészet	Ideg-elmegyógyászat (12.)
Igazságügyi orvostan	Kórbonctan (6.)
Immunológia	Mikrobiológia (4.)
Iperegészségügy	Közegészségügy (23.)
Iskolaegészségügy	Közegészségügy (23.)
Izotópok	Radiológia (19.)
Járványtan	Fertőző betegségek (22.)

Katonai orvostan	Lásd Egészségügyi szervezés (24.)
Kémia	Természettudományok (27.)
Klimatológia	Fizikoterápia (21.)
Kórházügy	Közegészségügy (23.)
Kórszövettan	Kórélettan - Kórtan (5.)
Kozmetika	Bőrgyógyászat-venerológia (15.)
Laryngologia	Fül-orr-gégegyógyászat (13.)
Mentalhygiene	Ideg-elmegyógyászat (12.)
Méregtan	Gyógyszertan (3.)
Mikológia	Mikrobiológia (4.)
Mineralógia	Természettudományok (27.)
Munkaegészségügy	Közegészségügy (23.)
Nemikórtan	Bőrgyógyászat-venerológia (15.)
Neurológia	Ideg-elmegyógyászat (12.)
Nőgyógyászat	Szüléset-nőgyógyászat (10.)
Növénytan	Természettudományok (27.)
Ophtalmologia	Szemészet (14.)
Orr-betegségek	Fül-orr-gégegyógyászat (13.)
Ortopédia	Sebészet (8.)
Orvosi etika	Egészségügyi szervezés (24.)
Orvosi meteorológia	Természettudományok (27.)
Orvosképzés	Egészségügyi szervezés (24.)
Otológia	Fül-orr-gégegyógyászat (13.)
Örökléstan	Anatómia (1.)
Paediatrica	Gyermekek- és csecsemőgyógyászat (11.)
Parazitológia	Mikrobiológia (4.)
Patológia	Kórélettan - Kórtan (5.)
Pharmakologia	Gyógyszertan (3.)

Plasztikai sebészet	Lásd Sebészet (8.)
Psychiatria	Ideg-elmegyógyászat (12.)
Psychologia	Ideg-elmegyógyászat (12.)
Radioaktivitás	Radiológia (19.)
Radioterápia	Radiológia (19.)
Rehabilitáció (szervezési kérdései)	Közegészségügy (23.)
Rehabilitáció (szakmai kérdései)	Egyes szakok
Repülésegészségügy	Közegészségügy (23.)
Rhinologia	Fül-orr-gégegyógyászat (13.)
Rheumatologia	Belgyógyászat (7.)
Rövidhullám-kezelés	Fizikoterápia (21.)
Röntgenológia	Radiológia (19.)
Sejttan	Anatómia (1.)
Spermatológia	Urológia (19.)
Sportorvostan	Közegészségügy (23.)
Statisztika	Közegészségügy (23.)
Sugárkárosodások	Radiológia (19.)
Szájsebészet	Sztomatológia (18.)
Származástan	Anatómia (1.)
Szerológia	Mikrobiológia (4.)
Szexuológia	Ideg-elmegyógyászat (12.)
Szívsebészet	Sebészet (8.)
Szövettan	Anatómia (1.)
Táplálkozástan	Közegészségügy (23.)
Településegészségügy	Közegészségügy (23.)
Teratológia	Kórbonctan (6.)
Testnevelés	Közegészségügy (23.)
Toxikológia	Gyógyszertan (3.)
Törvényszéki orvostan	Kórbonctan (6.)

Transzfúzió	Lásd Sebészet (8.)
Traumatológia	Sebészet (8.)
Tüdősebészet	Sebészet (8.)
Ultrahang-kezelés	Fizikoterápia (21.)
Vakcináció	Mikrobiológia (4.)
Venerológia	Bőrgyógyászat-venerológia (15.)
Vegytan	Természettudományok (27.)
Véradás	Sebészet (8.)
Virusológia	Mikrobiológia (4.)
Vitaminológia	Élettan - Biokémia (2.)
Vitaminhiány-betegségek	Belgyógyászat (7.)
Zoológia	Természettudományok (27.)

TÁJÉKOZTATÓ A "BIOLOGICAL ABSTRACTS"-RÓL

A Biological Abstracts, a nagy általános biológiai referáló lapok egyike, régebben havonta jelent meg. A 33. kötet 12 rendes száma 1959 augusztus végére teljessé vált, és ugyanabban az évben - anyagtorlódás miatt - még egy kötete jelent meg. 1960 januárja óta félhavonként adják ki. Így a korábbinál lényegesen nagyobb mennyiségű irodalmat dokumentál. Egyéni előfizetési ára 3.000.- Ft.

A lap élén védnökség áll. A szerkesztőségnek két részlege van, mégpedig az index és a referátum-kiadó részleg. Szervezetéhez tartozik még a beszerző osztály, amely a cikkek felkutatásával és válogatásával foglalkozik, valamint a terjesztést végző kiadóhivatal. A referáló cikkek fotokópiái a chicagói John Crerar Library-ban megkaphatók.

A Biological Abstracts a klinikai cikkek kivételével az orvostudomány valamennyi ágazatából készít referátumokat. Teljes kiadásban és részletekben jelenik meg.

A tartalom 5 főcsoportra oszlik, a részletkiadványok is ezek szerint jelennek meg. A tartalom megoszlását az alábbiakban ismertetjük.

Általános biológia, a referátumok 15,4 %-a. Általános rendszertanról, kutatói beszámolókról, kutatóutakról, intézetek működéséről, biológia történetéről, biológusok életrajzáról, bibliográfiákról, mikroszkopos technikáról és felszerelésről, sejt- és szövettechnikáról, szövettenyésztésről, fejlődéstanról, sejttanról, örökléstanról, biometriáról, fizikai embertanról, társadalombiológiáról, környezet- és alkalmazkodási biológiáról és sugárbiológiáról nyújt cikk-kivonatokat.

Alapvető orvosi tudományok képezik a referátumok 40,7 %-át, a következő tartalommal: általános élettan és biokémia, biofizika, anatómia, patológia, embriológia, neoplazmák, táplálkozásbiológia és élelmiszer technika, az emésztőrendszer, a szív és véredényrendszer, a vérképzőrendszer, a légzőszervek, a vese, a belsőelválasztású rendszer, a szaporítószervek, az idegrendszer és az érzékszervek biológiája, a csontrendszer és a köztakaró biológiája, általános gyógyszer-tan és méregtan, kísérletes és összehasonlító morfológia, kísérleti állatok biológiája.

Mikrobiológia, immunológia, közegészségtan és parazitológia alkotja a referátumok 13,7 %-át. Általános bakteriológia és immunológia, általános vírus és rickettsia ismeretek, mikrobiológiai módszerek, orvosi mikrobiológia, allergia, közegészségtan, állatorvostan, katonai-orvostan, trópusi orvostan, kemoterápia, táplálkozási és ipari mikrobiológia és parazitológia köréből nyújt ez a tárgycsoport összefoglalásokat.

Növénytan tárgykörü a cikk-kivonatok 17,1 %-a. A referátumok a paleobotanika, az általános és rendszeres növénytan, gazdasági növénytan, kertészet, erdészeti, gyógynövényismeret, növénykórtan és növény szociológia tárgyköréből veszik mondanivalóikat.

Az állattan köréből származik az összefoglalások 12,8 %-a. E tárgykör tartalma a következő: általános és rendszeres állattan, őslénytan, állatszociológia, állati parazitológia, gazdasági és egészségügyi rovar-tan.

Az egyes tárgykörök százalékos megoszlása az 1959-es évre vonatkozik. A százalékos megoszlás egyensúlyára a szerkesztőség állandóan gondosan ügyel.

A kiadvány tárgymutatója általános és rendszertani részből áll. A rendszertani mutatóhoz külön kulcsszó-gyűjtemény tartozik, mely az index használatát megkönnyíti. Megjegyzendő, hogy a Biological Abstracts mutatózása komoly munkaszervezési és ügyintéző, valamint személyi kérdéseket vet föl. A több mint 70.000 referátumot tárgymutató formájában is feldolgozni nem könnyű feladat. Ezért jelenik meg a Subject Index két évi késéssel. Ugyanezek a nehézségek más referáló lapoknál is megvannak. Megoldásként más típusu indexek tervezésére, folyamatos tájékoztató szolgálatra gondolnak.

E referáló lapról fontos tudni még, hogy szerkesztői gárdája igen nagy létszámu, mintegy 160-an vannak. Továbbá több mint 500 a referátumok íróinak a száma.

A Biological Abstracts az új könyveket és folyóiratokat rövid annotációval és a bibliográfiai adatokkal mutatja be. A folyóirat-cikkeket a közismert módon referálja és a referátum elején közli a szerzők postacímét is. Ilyen módon könnyen lehet különlenyomatot kérni. A referátum végén található jelzésből kiderül az is, hogy azt a lap munkatársa, vagy a szerző, vagy valaki más készítette-e.

Minden füzet elején a lap használatára vonatkozólag tájékoztatókat és általános tárgymutatót találunk. A füzet végén pedig egy szerzői névmutató is van. Ezenkívül a lap munkájával, időszerű kérdéseivel, gondjaival, célkitűzéseivel foglalkozó elvi jelentőségű írásokat is találunk.

Utóbbiaknak a tájékoztatáson kívül a Biological Abstracts propagálása is célja.

Az utóbbi időben törekvések mutatkoznak e referáló lap munkájának minél nagyobb mérvű automatizálására. A cikkek adatainak code-olása a munkamenetet rendkívüli módon megkönnyíti. A fordítást elektronikus fordító-gép segítségével fogják végezni. A géphez egy technikai szótárat állítanak össze, amit tizennégy intézet együttműködése valósít meg. A munka egyszerűsítését célozza az a határozat is, melyet a biológiai kiadók harmadik, évi találkozásán Clevelandban hoztak. Nevezetesen, hogy a szerzőktől meg kell követelni, hogy a nyomdába küldött kézírataikhoz kivonatot is mellékeljenek. A kiadók tekintsék azt a cikk szerves részének és lehetőleg közvetlenül a cím után közöljék.

Tanulságos még a referált cikkek számának az utóbbi években mutatkozó növekedését figyelemmel kísérni. A Biological Abstracts referátumainak száma 1960-ban előreláthatólag 72,500 körül lesz. Ez a szám az 1957-i 40.061-hez képest 81 %-os növekedést mutat. Ugyanakkor a Chemical Abstracts referátumainak a száma csak 44 %-kal emelkedik. Megjegyzendő, hogy az utóbbi kiadvány eddig is többszörösét nyújtotta az előbbi lap produkciójának, amint azt az alábbi táblázat is érzékelteti:

<u>Cím</u>	<u>1957</u>	<u>1958</u>	<u>1959</u>	<u>1960</u>
Biological Abstracts	40061	42575	62559	72500
Chemical Abstracts	101027	117656	125440	145000

Végezetül megállapítható, hogy a Biological Abstracts orvosi könyvtárosok számára komoly érdeklődésre számíthat. Ugyan is biológiai tárgyú kérdés bibliográfiájának készítéséhez ez az egyik legfontosabb forrás. A kiadvány igen sokoldalú és kitűnően szervezett munkát végez. Érdeklődési körét olyan

tudományokra és kutatási területekre is kiterjeszti, melyek jellegüknél fogva közelebb viszik a biológiai és orvosi tudományokat az élethez. Továbbá a lap szerkezete és tartalma kevésbé ismert összefüggések megfigyelésére és újszerű szempontok felvetésére ösztönöz.

Az a benyomásunk, hogy a lap részrehajlás nélkül, mind nyugati, mind pedig keleti vonatkozásban igyekszik általános tájékoztatást nyújtani az egész világon rohamosan növekvő biológiai irodalomról, valamint hogy szerkesztési és kiadási kérdéseit sikeresen fogja megoldani.

K u k á n Géza

NEGYVEN ÉVES A MOSZKVAI KÖZPONTI ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR

Mihajlov, V. M. - Ljubarszkij, Ja.Ju.: 40 let Goszudarsztvennoj Centralnoj Naucsnoj Medicinszkaj Biblioteki. Szovetszkoe Zdravoochranenie, 1960, 19, 2, 76-79.

Az Állami Központi Orvostudományi Könyvtár 1919-ben Leninnek a könyvtárakra vonatkozó utmutatásainak alapján jött létre. Az elmúlt 40 év alatt a Könyvtár hatalmas fejlődésen ment át. Állománya a kezdeti 35,000 kötetről 1 millió fölé emelkedett, s így a világ egyik legnagyobb orvosi szakkönyvtára lett. A Szovjetunió mintegy 4,500 orvosi könyvtárának is központja, s irányítja az egész hálózat fejlesztését.

A cikkiró - a szovjet könyvtárügyi szemléletnek megfelelően - a tájékoztató-bibliográfiai munkát állítja leginkább előtérbe, azt ismerteti legbehatóbban. Az irodalom - összeállításokra olyan nagy az igény, hogy 1948-ban a Könyvtáron belül külön referáló irodát szerveztek, amely az utolsó öt évben 5223 irodalomkutatót végzett, s ezekben 619.209 adatot tárt fel. Ez az iroda díjazás ellenében 23 nyelvről készít fordításokat, s aktuális témákról kisebb annotált bibliográfiákat állít össze. Az egész Szovjetunió területén folyó bibliográfiai igények kielégítése érdekében évenként elkészítik a szovjet orvosi szakirodalom évi bibliográfiáját, s nagyobb időszakot felölelő, terjedelmes témabiblio-

gráfiákat állítanak össze (pl. az influenza 20 éves irodalma), így csökkenteni igyekszenek a máshol készülő s gyakran nem kellő értékű bibliográfiai kiadványok számát.

A Könyvtár kötelezpéldányt kap, s a gyarapításban igen nagy jelentőségű a nemzetközi csere. Ma 76 állam 1.111 intézményével áll cserekapcsolatban. A beszerzés az egész hálózatra vonatkozóan központosítva történik. Az olvasók a katalógusban az egész állományra vonatkozóan tájékozódni tudnak, tehát nincs külön olvasói (vagyis válogatott) és szolgálati (vagyis teljes) katalógus, mint a szovjet könyvtárak legtöbbszörében. Igen nagy mind az olvasótermi, mind a kölcsönző forgalom. A Könyvtár 1957-ben 18.000 orvos igényeit elégítette ki. A belföldi postai kölcsönzésben egyre nagyobb jelentősége van a fotokópiaszolgálatnak.

A Könyvtár szoros együttműködést épített ki a kiadókkal, az orvosi társaságokkal és más szervezetekkel. Így pl. a különböző orvoskongresszusokra kiállításokat rendez, irodalomjegyzékeket állít össze. A Könyvtár tehát minden lehetőséget felhasznál arra, hogy a szovjet orvostudomány fejlődését elősegítse.

dr. S z e p e s i Zoltánné

ORVOSI KÖNYVTÁRAK A RÉGI ÉS A MAI LENGYELORSZÁGBAN

Konopka, Stanislaw: Biblioteki lekarskie w Polsce dawniej i dzisiaj.

Biuletyn Glówniej Biblioteki Lekarskiej, 1959, 8, 4, 277-280.

Konopka, a lengyel Központi Orvosi Könyvtár igazgatója a lengyel orvosakadémiai könyvtárigazgatók első összejövetelén mondott beszédében ismerteti nagy vonásokban a lengyel orvosi könyvtárügy fejlődését.

A multbeli helyzet 1918 előtt az volt, hogy állami orvosi szakkönyvtár nem volt, hanem a különböző orvostársaságok tartottak fenn kisebb-nagyobb könyvtárakat, ezek azonban nehezen hozzáférhetőek voltak, s állományuk is csekély lévén nem tudták kielégíteni az orvosok könyvtári igényeit. Az egyetemi könyvtárak orvosi gyűjteményei is olyan csekélyek voltak, hogy azok sem támogathatták a tudományos kutatásokat. Így a szakirodalom iránt érdeklődő orvosok magánkönyvtáraikra támaszkodtak azokat igyekeztek fejleszteni. Akadt ebben az időben 20.000 kötetes orvosi magánkönyvtár is.

1918 után az orvosi társaságok könyvtárainak jelentősége fokozatosan csökkent, helyettük az egyetemi könyvtáraknak kellett volna a feladatokat ellátniuk, de ezt a feladatot csak igen kis mértékben teljesítették. 1938-ban tervbe vették egy állami orvosi könyvtár felállítását, erre azonban

a II. világháboru következtében akkor nem került sor.

A felszabadulás után az Orvostudományi Akadémia könyvtárainak kell az orvosok könyvtári igényeit kielégíteni, s erre az új politikai és társadalmi helyzetben lehetőségük is van. Konopka a megbeszélés résztvevői számára a legfontosabb teendőket a következőkben foglalta össze:

A könyvtáraknak megfelelő keretet kell biztosítani, hogy állományukat megfelelően kiegészíthessék és fejleszthessék. Biztosítani kell a könyvtárak hozzáférhetőségét és a kellő számú szakképzett személyzetet. A könyvtáraknak elsősorban a fiatalság körében propagandamunkát kell végezniök a könyvtárhasználat, a forráskutatás, a tudományos munka technikája elsajátítása érdekében. A könyvtáraknak tudományos munkát kell végezniök elsősorban a szakbibliográfia, a dokumentáció körében és az orvostörténet egyes ágazataiban. Nemcsak a hagyományos könyv- és folyóiratanyagot kell gyűjteniök a könyvtáraknak, hanem az egyéb tudományos célra felhasználható dokumentumokat (kéziratos tudományos munkák, képek, filmek stb.) is. A fenntartó intézmények keretein túllépve a területen működő orvosok igényeit is ki kell elégíteniök, illetve a területükön lévő más orvosi könyvtárakat szakmailag támogatniök kell.

dr. D ö r n y e i Sándor

ORVOSI KÖNYVTÁRAK JUGOSZLÁVIÁBAN

Mevorah, Lela A.: Medical libraries in Yugoslavia.
Bulletin of the Medical Library Association, 1959.
47, 1, 54-59.

Jugoszlávia legjelentősebb orvosi könyvtárai a belgrádi Orvostudományi Központi Könyvtár, a belgrádi Katonaorvosi Könyvtár, a belgrádi Közegészségügyi Intézet Könyvtára, a zágrábi Orvostudományi Központi Könyvtár, a zágrábi Közegészségügyi Iskola és Közegészségügyi Intézet Könyvtára, a ljubljanaei Orvostudományi Központi Könyvtár, a szarajevói Orvostudományi Központi Könyvtár és a szkopljai Orvostudományi Központi Könyvtár. A cikkíró ezek közül a legjelentősebbet, a belgrádi Orvostudományi Központi Könyvtárat részletesen ismerteti, a többiről csak rövidebben emlékezik meg.

A belgrádi egyetem orvosi kara 1920-ban alakult meg, ekkor kezdtek kifejlődni az egyes intézetek és klinikák könyvtárai. Központi katalógus készült az egész kar könyvtári állományáról, központi könyvtár azonban nem jött létre. A II. világháború során - Belgrád sok más intézményével együtt - a kar intézeteinek és klinikáinak könyvtárai is javarészből elpusztultak. A felszabadulás után, 1944-ben megindult az újjáépítés, az elpusztult értékek pótlása. Az Orvostudományi Központi Könyvtár ~~ennek~~ az újjáépítő munkájának a során alakult meg 1946-ban. A korábbi atomizált könyvtári szervezet helyett ekkor a központosítás mellett döntöttek. Ennek megfelelően az egész Orvostudományi

részére a Központi Könyvtár szerzi be a szükséges Könyveket és folyóiratokat. Az egyes intézetekben és klinikákon csak a mindennapos munkához szükséges kézikönyvek, valamint a szakfolyóiratok vannak. Természetesen az egész állományról központi katalógus készül. A cikkíró kiemeli a központosított szervezés nagy előnyeit a korábbi állapottal szemben. Hangsúlyozza, hogy így sokkal gazdaságosabban tudják a rendelkezésre álló költségvetési keretet felhasználni, egységesen és tervszerűen tudják az állományt fejleszteni, a gazdag állomány nemcsak az egyetemhez tartozók számára hozzáférhető, végül így lehetőség van a hallgatók könyvtári igényeinek kielégítésére. (A Központi Könyvtárban három nagy, mintegy 300 férőhelyes olvasóterem s a tanulmányokhoz szükséges minden szakkönyv a hallgatók rendelkezésére áll.) A zágrábi Közegészségügyi Iskola és Közegészségügyi Intézet Könyvtára 1927-ben létesült, állománya ma mintegy 18.000 kötet könyv, s 247 folyóirat (ebből 197 külföldi) jár rendszeresen. Két olvasótermében 44 férőhely van és szabadpolcrendszerrel használhatók a könyvek. A belgrádi Közegészségügyi Intézet Könyvtára 1928-ban jött létre. Állománya ma mintegy 40.000 kötet könyv, s 300 külföldi folyóirat jár rendszeresen. A ljubljanai Orvostári Könyvtár új alapítás: 1946-ban alakult meg. Itt is a központosított szervezeti formát valósították meg. Az állomány ma mintegy 36.000 kötet könyv, s 2.816 külföldi periodika. A szarajevói Orvostári Könyvtár is 1946-ban jött létre, állománya ma mintegy 40.000 kötet. A szkopljai Orvostári Könyvtár 1947-ben létesült, s ma kb. 35.000 kötetel rendelkezik.

dr. S z e p e s i Zoltánné

A GÖTEBORGAI EGYETEM ÚJ ORVOSKARI KÖNYVTÁRA

Ström, Folke: New library at the University of Gothenburg School of Medicine.

Libri, 1959, 2, 4, 323-328.

A göteborgi egyetem Orvostudományi Könyvtára 1949-ben nyílt meg, s az elmúlt 10 esztendő alatt - a fejlődésnek megfelelően - már három ideiglenes helyiséget "nőtt ki". 1959-ben készült el az új, most már véglegesnek szánt épület, amely a modern könyvtárépítészetnek egy érdekes alkotása. Az ötemeletes épület a város orvosi negyedében, a városi közközház, az egyetemi intézetek és klinikák között épült, az olvasók tehát a legkönnyebben eljuthatnak ide. Az egész berendezésre legjellemzőbb, hogy minden könnyen átrendezhető, átalakítható, bővíthető. Pl. a legfelső emeleten vannak mind a nyilvános helyiségek (olvasótermek, kölcsönző részleg), mind a munkahelyiségek. Ezek fala egyszerűen kiemelhető, s az egész emeleten más helyiségbeosztás alakítható ki. Az átalakíthatóság vonatkozik a raktáremeletekre is (három emeletet foglal el a raktár), mert az állványzat tömöríthető. Ugyancsak egyszerűen átrendezhető az olvasótermek butorzata is, a kézikönyvtár polcainak áthelyezésével fülkék alakíthatók ki egyes kutatók számára. A könyvtár egész berendezésére jellemző az, hogy a kényelemre, a célszerűségre, de ugyanakkor a derűs, nyugodt, elmélyedt olvasásra ösztönző hangulat kialakítására törekedtek. A könyvtár felszerelésében felhasználták a modern gépi technika lehetőségeit (különböző felvonók, szállítószalagok,

fotoelektromos berendezések stb).

A könyvtárat a hallgatók és az oktatószemélyzet egyaránt használja, ezért nagyobb olvasótermek, kutatószobák, gépelőszobák stb. hálózata áll a különböző olvasórétegek rendelkezésére. Általában a szabadpolcrendszert vezették be, vagyis az olvasótermekben és az egyes kutatószobákban megtalálhatók és az olvasók által közvetlenül használhatók a folyóiratok legutóbbi évfolyamai, a jelenetősebb monográfiák és a kézikönyvtári állomány.

dr. D ö r n y e i Sándorné

A MAGYAR FORRADALMI MUNKÁS-PARASZT KORMÁNY

1.010/1960/VI.1./számu határozata

a könyvtárügyről szóló 1956.évi 5.számu törvényerejű
rendelet végrehajtása tárgyában kiadott 1.010/1956.
/III.9./ számu minisztertanácsi határozat módosításá-
ról.

Az 1.018/1956. /III.9./ számu minisztertanácsi határo-
zat 12. pontjának F/ alpontja helyébe a következő rendelke-
zés lép:

"F/ Orvostudományi Könyvtári hálózat: melynek központ-
jául - az Orvostudományi Dokumentációs Központ szervezeté-
re felépítve - létre kell hozni az Országos Orvostudományi
Könyvtár és Dokumentációs Központot. A hálózathoz tartozó
könyvtárak: a Budapesti Orvostudományi Egyetem Könyvtára,
a Debreceni Orvostudományi Egyetem Kenézi Könyvtára, a Sze-
gedi Orvostudományi Egyetem Könyvtára, a Pécsi Orvostudomá-
nyi Egyetem felállítandó könyvtára, továbbá a felsorolt e-
gyetemek intézeti és klinikai könyvtárai, az orvostudományi
kutató intézetek és gyógyintézetek szakkönyvtárai, valamint
különállásáig az Országos Orvostörténeti Könyvtár."

Dr. Münnich Ferenc s.k.

a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány elnöke

UTASÍTÁSA AZ ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZATRÓL

A könyvtárügyről szóló 1956. évi 5. számú törvényerejű rendelet végrehajtása tárgyában kiadott az 1010/1960./VI.1./Korm.számú határozattal módosított 1018/1956./III.9./számú minisztertanácsi határozat 34. pontjában foglalt felhatalmazás alapján a művelődésügyi miniszterrel egyetértésben a következőket rendelem.

A hálózati központ

1. §.

/1/ Az orvostudományi könyvtári hálózat központja az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ (a továbbiakban: OOK), amely az Orvostudományi Dokumentációs Központ jelenlegi szervezetére épül fel.

/2/ Az OOK könyvtári részlege a Budapesti Orvostudományi Egyetem Könyvtárával, leltárilag elkülönítve, de egyébként közös kezelésben működik és a közös kezelésben levő könyv- és folyóiratállomány használatára a két intézmény vezetője mindkét fél feladatait kielégítő együttműködést épít ki.

/3/ Az Országos Orvostörténeti Könyvtár és az OOK egyesítéséről külön történik intézkedés. Az egyesítésig az Országos Orvostörténeti Könyvtár a hálózat tagjaként működik.

/4/ Az OOK gyűjtőkörét és feladatait tekintve országos jellegű tudományos szakkönyvtár, az orvosi könyvtári

hálózat központja és központi jellegű szakmai dokumentációs központ.

Az Országos Orvostudományi Könyvtár feladatai

2. §.

/1/ Az OOK ellátja az 1018/1956./III.9./ sz. minisztertanácsi határozat 11. pontjában meghatározott feladatokat és ennek megfelelően végzi munkáját.

(Az idézett határozat:

11. A könyvtári hálózat munkáját könyvtári szakszempontról a hálózat központi könyvtára /a továbbiakban: hálózati központ/ irányítja. Ennek keretében:

a/ könyvtári szakszempontról összehangolja a hálózathoz tartozó könyvtárak fejlesztési terveit, állománygyarapítását, továbbá külföldi könyv- és folyóiratbeszerzési terveit, s ez utóbbiakat - a többi hálózat beszerzési terveivel való egyeztetés végett - a népművelési miniszternek megküldi;

b/ megszervezi a hálózaton belül és más hálózatokkal a könyvtárközi kölcsönzést;

c/ a hálózat állományáról - a közművelődési és iskolai hálózatok állományának kivételével - központi betűrendes és a szükséghez képest központi szakkatalógust vezet;

d/ megszervezi a hálózathoz tartozó könyvtárak állománynyilvántartását;

e/ összegyűjti a hálózaton belül a könyvtárak munka tapasztalatait;

f/ gondoskodik a könyvtári hálózat dolgozóinak szakképzéséről és továbbképzéséről.)

/2/ Az /1/ pontban meghatározott feladaton kívül

a/ az OOK teljességre törekedve gyűjti a magyar orvosi és egészségügyi irodalmat,

b/ gondoskodik a Nemzeti Könyvalapból szétosztásra kerülő szakkönyvek elosztásáról a hálózatban,

c/ végrehajtja a nemzetközi egészségügyi és kulturális egyezmények által e területre jutó feladatokat. Részt vesz a könyvtár és dokumentáció ügyével kapcsolatos nemzetközi szervek munkájában,

d/ szervezi a hálózaton belül és más hálózatokkal és könyvtárakkal a fölöspéldány-duplumcsere akciót,

e/ irányítja a tagkönyvtárakban levő orvosi könyvértékek, ritkabecsü nyomtatványok stb. különleges megóvását,

f/ mint szakmai dokumentációs központ ellátja a központi jellegű szakmai dokumentációs bibliográfiai és fordítási feladatokat és koordinálja a hálózathoz tartozó intézmények dokumentációs munkáját. A külföld számára dokumentálja a magyar orvosi tevékenységet.

Hatáskör, felügyelet, szervezet

3. §.

/1/ Az OOK munkáját az igazgató irányítja, működése felett közvetlenül az egészségügyi miniszter gyakorol felügyeletet. A könyvtári szakfelügyeletet az egészségügyi miniszterrel egyetértésben a művelődésügyi miniszter gyakorolja. Az OOK igazgatóját a művelődésügyi miniszterrel egyetértésben az egészségügyi miniszter nevezi ki. Egyéb-ként a hatáskör, felügyelet, ellenőrzés tekintetében az 1018/1956./III.9./ számú MT. határozatban foglaltak irányadók.

/2/ Az OOK szervezetét és működését a szervezeti, illetve működési szabályzata fogja meghatározni, amelyet az OOK igazgatója terjeszt elő és amelyet az egészségügyi miniszter a művelődésügyi miniszterrel egyetértésben hagy jóvá. Az OOK szervezeti és működési szabályzatát ezen uta-

sítás hatálybalépését követő 6 hónapon belül el kell készíteni. A szervezeti és működési szabályzat irányadó a hálózat tagkönyvtárai számára.

/3/ Az OOK az Orvostudományi Dokumentációs Központ jogutódjaként önálló költségvetési cím.

Az Országos Orvostudományi Könyvtári Tanács

4. §.

/1/ Az OOK igazgatójának az országos feladatok ellátásában való támogatása céljából az OOK mellett tanácsadó ~~szerv~~ként Országos Orvostudományi Könyvtárügyi Tanács (továbbiakban OOKT) működik.

/2/ Az OOKT tagjai:

az Egészségügyi Minisztérium,
a Művelődésügyi Minisztérium,
a MTA Biológiai és Orvosi Tudományok Osztálya,
az Egészségügyi Tudományos Tanács,
a Budapesti Orvostudományi Egyetem,
a Debreceni Orvostudományi Egyetem,
a Pécsi Orvostudományi Egyetem,
a Szegedi Orvostudományi Egyetem,
Budapest Főváros Tanács VB. Egészségügyi Osztálya,
az Országos Közegészségügyi Intézet,
az Orvostovábbképző Intézet egy-egy képviselője,
Hivatalból tagja az OOKT-nek:
az OOK igazgatója,
az OOK igazgatóhelyettese
és szükség szerint 2-5 tag, akiket az egészségügyi miniszter erre kinevez.

/3/ Az OOKT saját kebelében négytagu elnökséget választ, az OOK igazgatója pedig ügyvezető elnökként tevékenykedik az elnökségben. Az elnökség intézkedik az OOKT ülései közötti időben felmerülő ügyekben.

/4/ Az OOKT az Országos Könyvtárügyi Tanáccsal együttműködve végzi munkáját.

A hálózati alközpontok és tagkönyvtárak

5. §.

/1/ Az orvostudományi könyvtári hálózathoz tartozó könyvtárakat az OOK hálózati alközpontok útján irányítja.

/2/ A hálózat tagjai az 1010/1960. /VI.1./ Korm. számú kormányhatározatban kijelölt könyvtárak.

/3/ Hálózati alközpontok: az orvostudományi egyetemek központi könyvtárai, az Országos Közegészségügyi Intézet Könyvtára, a megyék és a főváros vezető kórházainak könyvtárai.

/4/ A hálózati alközpontokra és tagkönyvtárakra vonatkozó könyvtári és dokumentációs intézkedéseket, az OOKT véleményének figyelembevételével, az OOK igazgatója adja ki.

/5/ A hálózati alközpontok és tagkönyvtárak feladatairól és működéséről az OOK szervezeti és működési szabályzata részletesen intézkedik.

A szakkönyvtárak

6. §.

/1/ Könyvtárat kell létesíteni a kutatóintézetekben és amennyiben a gyógyító-kutató munka szükségessé teszi, a gyógyintézetekben is. Az erre vonatkozó javaslatot az OOK igazgatója teszi az egészségügyi miniszternek.

/2/ A szakkönyvtáraknak, az intézmény költségvetésén belül jóváhagyott éves költségvetés alapján kell működniük. A költségvetésben a szakkönyvtár személyi és dologi kiadásairól, ezen belül könyvbeszerzési a könyvkötési költségeiről megfelelően gondoskodni kell.

/3/ 2000 kötetnél nagyobb könyvállománnyal rendelkező könyvtár céljaira - a dolgozók által könnyen hozzáférhető helyen - könyvtár céljára alkalmas helyiségben külön könyvtárhelyiséget kell biztosítani. Az OOK elrendelheti a 2000 kötetnél kisebb állományú szakkönyvtár külön helyiségben való elhelyezését is, ha azt a szakkönyvtár átlagnál értékesebb állománya és annak megőrzése szükségessé teszi.

/4/ Az 5000 kötetnél nagyobb könyvállományú szakkönyvtárnak, ha látogatottsága szükségessé teszi, külön olvasóhelyiséget is kell biztosítani.

/5/ A 2000 kötetet meghaladó könyvállományú szakkönyvtárban - amennyiben a könyvtár igénybevétele szükségessé teszi - legalább egy, az 5000-10000 kötet könyvállományú szakkönyvtárban legalább két, 10000 kötetet meghaladó könyvállománnyal rendelkező könyvtárban pedig további egy-egy függetlenített könyvtárost kell alkalmazni, amennyiben erre az OOK javaslatot tesz.

/6/ Amennyiben az OOK függetlenített könyvtárosra javaslatot nem tesz, az intézmény valamelyik, erre alkalmas dolgozóját kell megbízni a könyvtár kezelésével és részére a könyvtári munka végzésére megfelelő időt kell biztosítani.

/7/ A függetlenített könyvtárosnak az OOK által rendelt tanfolyamon minimumvizsgát kell tenni.

/8/ A szakszervezeti könyvtár anyagát és a szakkönyvtár állományát egymástól elkülönítve kell kezelni. A dolgoz-

zók jobb ellátása és a párhuzamos beszerzések elkerülése végett azonban az állományfejlesztési terveket egyeztetni kell.

/9/ Az orvosi könyvtári hálózat és a szakszervezeti könyvtári hálózat együttműködéséről az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete és az OOK gondoskodik. A két könyvtári hálózat együttműködésére vonatkozó intézkedést ezen utasítás hatálybalépését követő hat hónapon belül ki kell adni.

Vegyes rendelkezések

7. §.

/1/ Az OOK az 1.§.2.bekezdése szerint fokozatosan kezdi meg működését és 1962. január 1-ig valamennyi funkcióját kiépíti. Az OOK igazgatója kidolgozza a feladatok fokozatos ellátásának és átvételének az ütemtervét, valamint a hálózati központ fejlesztési tervét és azt az OOKT véleményével az Egészségügyi Minisztériumhoz felterjeszti.

/2/ Ez az utasítás 1960. évi július hó 1. napján lép életbe.

Dr. Doleschall Frigyes s.k.
egészségügyi miniszter.

KÖNYVTÁROS-TANFOLYAM. Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ 1960 őszén indította meg első könyvtáros-tanfolyamát. Korábban a könyvtáros-tanfolyamokat csak az Országos Széchényi Könyvtár keretében végezhatték könyvtárosaink. A középfoku képzést fokozatosan decentralizálták az egyes hálózati központok, így a folyó tanévtől kezdve az OOK is rendez tanfolyamot. Az első középfoku tanfolyamra főként az Országos Széchényi Könyvtárnál már korábban jelentkezettek iratkozhattak be. A középfoku tanfolyam az érettségivel, mint legmasabb iskolai végzettséggel rendelkezők számára indult, s a közeli jövőben megjelenő rendelkezések értelmében a tanfolyam sikeres elvégzése a függetlenített könyvtárosok számára kötelező lesz.

A tanfolyam kétéves, az oktatás hetenként két alkalommal 2-2 kettős óra és havonként egy kettős óra keretében történik. A tantárgyak: marxizmus-leninizmus, könyvtártan, cimleírás-szakozás, könyvtárismeret /bibliográfia/, könyv- és könyvtártörténet, egy szabadon választott idegen nyelv és gépirás. Félévenként szóbeli, illetve írásbeli vizsgák vannak.

1961 őszén előreláthatólag újabb tanfolyamok indulnak: egyrészt a mostanihoz hasonló kétéves "esti" és hároméves levelező tanfolyam (elsősorban a vidéki könyvtárosok részére). A tanfolyamokra való jelentkezésről idejében körlevél útján értesítjük a hálózatban dolgozó könyvtárosokat.

DUPLUMCSERE-AKCIÓ. Az OOK megindította a hálózati duplumcsere-akciót. Az akció célja egyrészt, hogy a könyvtárakat megszabadítsa felesleges anyaguktól, másrészt pedig, hogy lehetőséget nyújtson a könyvtáraknak állományuk kiegészítésére. Különösen vonatkozik az állománykiegészítés a folyóiratgyűjteményekre. Igen sok könyvtárban az egyes folyóirat-évfolyamok (gyakran még a magyarok is!) hiányosak, pedig a hiányzó számok egy másik könyvtárban felesleges példányszámban is megvannak. Az állományt az akció során ki lehet egészíteni természetesen nemcsak hiányzó számokkal, hanem hiányzó folyóiratokkal, könyvekkel is.

Az első szétküldött duplumjegyzékeket a hálózati központok továbbították a tagkönyvtárakhoz. A jegyzékhez mellékelte körlevélben azt kértük, hogy a jegyzéket akkor is küldjék vissza az egyes könyvtárak, ha nem igényelnek semmit. A kör-

levélben kitűzött határidőre azonban a hálózati könyvtáraknak csak igen kis része juttatta vissza a jegyzéket. Ezzel magukat fosztják meg attól a lehetőségtől, hogy állományuk kiegészítésére más könyvtárak duplumaiból részesedjenek. A késedelmes visszaküldők is hátrányba kerültek, mert a pontosabbak gyakran éppen azokat az igényelt folyóiratszámokat vitték már el, amelyre nekik volt szükségük. Az akció további sikeres folytatása érdekében tehát minden könyvtár tartsa be a körlevélben előirt határidőket, ezzel saját érdekeit szolgálja legjobban.

FOTOSZOLGÁLAT. Az OOK keretében fotoszolgálat működik, amely a hálózat valamennyi könyvtára számára rendelkezésre áll. A fotoszolgálat célja elsősorban az, hogy olyan folyóiratcikkekről, könyvrészletekről, amelyek a kutatók számára eredetiben nem szerezhetők meg, fotomásolatokat készítsen. A kívánságnak megfelelően filmet vagy kívánt méretben pozitív képet készít. A fotoszolgálat önköltségi áron készíti el a képeket a megrendelők számára. Könyvtárosaink tehát ajánlhatják a hozzájuk forduló kutatóknak, hogy olyan esetben, ha az eredeti közleményt nem sikerül megszerezniök, az országban megtalálható példányról az OOK fotoszolgálatára utján készíttetésének másolatot. A megrendeléseket az OOK címére kell megküldeni.

